

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNE GÖRE YENİ HÜKÜMET SİSTEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim MUTLU

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı

TEMMUZ 2024
İSTANBUL

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNE GÖRE YENİ HÜKÜMET
SİSTEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim MUTLU

221211008

0009-0006-6315-3698

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şakir DİNÇŞAHİN

İstanbul 2024

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Jüri Tez Onay Formu

18.07.2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu çalışma 18.07.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Tezli Yüksek Lisans) Programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Prof. Dr. Şakir DİNÇŞAHİN

Danışman

İstanbul Gedik Üniversitesi

Prof. Dr. Ali TEKİN

Üye (İmza)

İstanbul Gedik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Filiz KATMAN

Üye (İmza)

İstanbul Aydın Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “2017 Anayasa Değişikliklerine Göre Yeni Hükümet Sistemi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim (18/07/2024).

İbrahim MUTLU

ÖNSÖZ

Çalışmamızın amacı; Türkiye Cumhuriyeti'nin 16 Nisan 2017 yılında gerçekleştirdiği anayasa değişiklikleri ile ortaya çıkan yeni hükümet sistemini incelemektir. Bu değişikliklerin hukukî ve idarî yapıyı nasıl etkilediğini, hükümetin işleyişindeki temel dönüşümleri ve demokratik dengeye olan yansımalarını detaylandırarak analiz etmektir. Anayasa değişikliklerinin sadece hukuki metinlerde kalmadığı, toplumsal ve siyasal hayat üzerinde derin etkiler yarattığı gerçeği bu çalışmanın temel çıkış noktalarından birini oluşturmaktadır.

2017 anayasa değişiklikleri ile yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Türkiye'de daha önce uygulanmamış bir yönetim modeli sunmaktadır. Bu model, yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki ilişkileri yeniden tanımlamış ve yürütme organının yetkilerini genişletmiştir. Bu bağlamda, çalışmamız öncelikle anayasa değişikliklerinin incelemesini yaparak, yeni sistemin yapısal ve işlevsel özelliklerini ortaya koyacaktır.

Tez çalışmamız, literatürde yer alan farklı yaklaşımlar ve eleştiriler ışığında, yeni hükümet sisteminin teori ve pratikteki uygulamalarını kapsamlı bir şekilde ele almayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, anayasa değişikliklerinin gerekçeleri, bu değişikliklerin parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş sürecine etkileri ve uygulamada karşılaşılan sorunlar da analiz edilecektir. Ayrıca, yeni sistemin demokratik denetim ve denge mekanizmaları üzerindeki etkileri de çalışmamızın önemli bir bölümünü oluşturacaktır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında akademik tecrübesini ve zamanını esirgmeden destek olan ve katkı sağlayan değerli hocam tez danışmanım Prof. Dr. Şakir DİNÇŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca bu günlere gelmeme emeği geçen tüm öğretmenlerime saygı ve sevgilerimi sunuyorum, hakkınız asla ödenmez.

Ayrıca; eğitim ve öğretim hayatımda bu günlere gelmemde en büyük emeği olan, maddi ve manevi hiçbir desteğini benden esirgemeyen ağabeyim Kenan

MUTLU'ya, her zaman iyi bir eğitim almam için çaba gösteren anneme, çınar olarak desteğini hiçbir zaman esirgemeyen babama, her zaman her şeyin en iyilerine layık olan kardeşlerime ve tüm aileme,

Özellikle de çalışmalarım sırasında bana sabır ve anlayış gösteren kıymetli eşime çok teşekkür ederim.

Temmuz 2024

İbrahim MUTLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No:
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ÖZET	ix
ABSTARCT	x
1. GİRİŞ	1
2. HÜKÜMET SİSTEMİNİN KAVRAMI, TÜRLERİ, ŞEKİLLERİ	3
2.1. Hükümet Sistemlerinin Kavramı.....	3
2.2. Kuvvetler Birliğinin Uygulandığı Hükümet Modelleri	3
2.3. Kuvvetler Ayrılığının Uygulandığı Hükümet Modelleri.....	5
2.3.1. Başkanlık modeli	6
2.3.2. Parlamenter Sistem	7
2.3.3. Yarı Başkanlık Modeli	8
3. TÜRKİYE'DE YENİ YÖNETİM MODELİ ARAYIŞI VE BAŞKANLIK SİSTEMİ	10
3.1. Türkiye'de Uygulanan Hükümet Modelleri	10
3.1.1. Cumhuriyet'ten önceki dönemlerdeki hükümet modeli (1876 Anayasası'na göre “Kanuni Esasi”)	10
3.1.2. 1921 Anayasası'nın uyguladığı hükümet modeli.....	12
3.1.3. 1924 Anayasasının uyguladığı hükümet modeli	14
3.1.4.1961 Anayasası'nın Uygulandığı Hükümet Modeli	18
3.1.5. 1982 Anayasası'nın uyguladığı hükümet sistemi	24
3.1.6. 2007 Anayasa değişikliği	30
3.2. Parlamenter Sistemin Avantaj ve Dezavantajları.....	33
3.2.1. Parlamenter sistemin avantajları.....	33
3.2.2. Parlamenter sistemin dezavantajları	34
3.3. Türkiye İçin Başkanlık Sisteminin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	35

4.1 Türkiye'de Cumhurbaşkanlık Sistemine Yönelik Siyasi, Hukuki ve Demokratik Açıdan Görüşler	36
4.2. Cumhurbaşkanlığı Yeni Hükümet Sistemi	39
4.2.1. Yeni sistemde cumhurbaşkanının görev ve yetkileri	41
4.2.2. TBMM'nin cumhurbaşkanlığı hükümet şekline göre görev ve yetkileri ..42	
4.2.2.1. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde uygulanan KHK ve cumhurbaşkanı kararnameleri.....	42
4.2.2.1.1. KHK ile yapılan düzenlemeler	42
4.2.2.1.2. Cumhurbaşkanı kararnamesi ile yeni düzenlemeler	43
4.3. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Parlamenter Sistem ve Başkanlık Sistemine Göre Farklılıkları	44
4.3.1. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin parlamenter sistemine göre farklılıkları	44
4.3.2. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin başkanlık sistemine göre farklılıkları	50
4.4. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Şeklinde Yasama, Yürütme ve Yargı Düzenlemeleri	54
4.4.1. Yasama düzenlemeleri	54
4.4.2. Yargı düzenlemeleri.....	55
4.4.3. Yürütme Düzenlemeleri	56
4.5. Yeni Hükümet Sisteminin Türk Kamu Yönetimine Etkileri	60
5. SONUÇ VE BULGULAR.....	64
KAYNAKLAR.....	67
ÖZGEÇMİŞ	75

KISALTMALAR

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
HSK	: Hakimler Savcılar Kurulu
HSYK	: Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
OHAL	: Olağanüstü Hal
S	: Sayfa
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
JGK	: Jandarma Genel Komutanlığı
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
yy	: Yüzyıl
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNE GÖRE YENİ HÜKÜMET SİSTEMİ

ÖZET

Anayasanın gerekliliği; toplumları oluşturan bireylerin bir arada yaşamlarını ve ekonomik sosyal faaliyetlerinin devamlılığını sağlayıp sürdürebilmeleri için ortak bir antlaşma/uzlaşma metnine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda tarihsel süreç olarak uzlaşma ve antlaşma metinleri hazırlanmıştır. İlk yazılı metinler Antik Yunan, Mısır, Mezopotamya toplumlarında görülmüştür. Bu metinler halkın yönetim şeklini belli bir kurala bağladıkları ve bu kurallar çerçevesinde yönetimin sağlandığı görülmüştür. Bu tarihi gelişim evrelerinden sonra çeşitli toplumlarda da bu şekilde metinler yer almıştır.

Bizde ise 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanıyla kendini gösterir. Tanzimat Fermanı tam bir anayasa olarak algılanamaz. Daha çok insan hak ve ödevlerinden bahsetmektedir. Osmanlı Devleti'nde ilk anayasa taslağı 1876 Kanun-ı Esasi ile başlar, 1900'lü yıllardan sonra ilk anayasa 1921'de yazılmış ilk ve tek yumuşak bir anayasadır. 1924 anayasası ise ilk sert anayasadır. 1961 anayasası ilk darbe anayasasıdır ve insan hak ve hürriyetlerinde kısıtlamalar vardır. 1982 anayasası da ikinci sert anayasadır ve ikinci askeri darbe ürünü olan bu anayasa daha katıdır. Bundan sonraki anayasalar kısmen değişiklikler göstermektedir. 2017 referandum (halk oylamasında) değişen yönetim sistemiyle Türk Tipi Başkanlık Sistemine geçiş olmuş ve anayasa yeniden düzenlenmiştir. Bu sistemin avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

Ülkemizde 16 Nisan 2017 günü sandığa gidilerek söz konusu Kanun hakkında "Evet" oyu kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kuvvetler Ayrılığı, Hükümet Sistemleri, Parlamenter Sistem, Yarı Başkanlık Sistemi, Başkanlık Sistemi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*

NEW GOVERNMENT SYSTEM ACCORDING TO 2017 CONSTITUTIONAL AMENDMENTS

ABSTARCT

“The necessity of a constitution arises from the need for a common agreement/compact text that allows individuals forming societies to live together and sustain their economic and social activities. In this context, historical processes have led to the preparation of texts of consensus and agreements. The first written texts were observed in Ancient Greek, Egyptian, and Mesopotamian societies. These texts established rules for governing the people, and governance was maintained within these frameworks. Following these historical development stages, similar texts have appeared in various societies as well.”

In Turkey, the concept of a constitution became evident with the Tanzimat Edict on November 3, 1839. Although the Tanzimat Edict cannot be considered a complete constitution, it primarily addresses human rights and duties. The first constitutional draft in the Ottoman Empire began with the 1876 Kanun-ı Esasi (Ottoman Constitution). After the 1900s, the first actual constitution was written in 1921, which was a soft constitution. The 1924 Constitution marked the first rigid constitution. The 1961 Constitution emerged after the first military coup and imposed restrictions on human rights and freedoms. The 1982 Constitution, a product of the second military coup, was even more stringent. Subsequent constitutions have undergone partial changes. In 2017, a referendum led to the adoption of the Turkish-style Presidential System, resulting in a revised constitution. This system has both advantages and disadvantages.

On April 16, 2017, the public went to the ballot box and voted "Yes" on the said Law.

Keywords: *Checks and Balances, Government Systems, Parliamentary System, Semi-Presidential System, Presidential System, Republican Government System.*

1. GİRİŞ

Tarihin ilk çağlardan itibaren toplum bilimciler, filozoflar ve düşünürler ideal toplumsal yönetim şekli hakkında araştırmalar yapmışlardır. Bunların tamamı da kendi fikirlerine ve görüşlerine göre farklı yönetim biçimleri ortaya koymuşlardır.

Devletler, oluştuğu zamandan itibaren içinde bulunduğumuz zamana kadar çeşitli yönetim anlayışıyla toplumsal yaşamların yönetimini şekillendirmiştir. Kabul edilen yönetim biçimlerinin bazıları varlığını günümüzde dahi sürdürürken, bazı yönetim modelleri ise günümüze bile ulaşamayıp tarihin tozlu raflarında kalmışlardır. Yönetim sistemleri; siyasal sistemler için önemli bir etken olmakla birlikte, toplumsal yaşam şeklini direkt olarak etkileyen bir durumdur. Devletler; anayasasını, yönetim biçimini, siyasal sistemlerini meydana getirirken; kendi tarihi, ekonomik, siyasi ve kültürel tecrübelerini hesaba katarak, stratejik, jeopolitik, hukuki ve demokratik durumlarını da göz önünde bulundurarak ve dönemin ihtiyaçları doğrultusunda kendilerine uygun yönetim modelleri uygulamaktadırlar.

Anayasa hukukunda hükümet şekilleri; yasama ve yürütmenin sadece tek organa verilmesi veya birden fazla organlar arasında paylaşılması biçiminde iki grubun elinde bulunmaktadır. ‘Kuvvetler Birliği’ olarak adlandırılan hükümet biçiminde güçler sadece tek organa verilmekteyken, ‘Kuvvetler Ayrılığında ise güçlerin birden fazla organa verilmesi yani; bu güçlerin birden fazla organ arasında paylaşılması söz konusudur. Yasama ve yürütmenin iki organdan birinde olması Kuvvetler birliği olarak adlandırılır. Yasama ve yürütme gücünün yasama da toplanması meclis hükümetini oluştururken, yürütmede birleşmesi durumu ise diktatörlüğü meydana getirmektedir. Başkanlık Sistemi ve Parlamenter Sistemlerde kuvvetler birbirlerinden demokratik yollarla ayrılmaktadır.

Günümüzde modernleşme ve demokrasinin yaygın olması nedeniyle, çağdaş devlet sistemlerinde yaygın olarak uygulanan yönetim şekilleri, Monarşi (bazı ülkeler de), Krallık ve Parlamenter Sistem, bazı ülkelerde ise Başkanlık Sistemidir.

Ülkemizde uzun yıllar boyunca parlamenter sistemin uygulanmıştır. Parlamenter sisteminin ve parlamenter sistemle iç içe geçen bürokratikleşmenin neticesinde oluşan yönetsel krizler ve sorunlar, parlamenter sistemin eleştirilmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda hem toplumu hem de siyaset kurumlarını, parlamenter sisteme alternatif bir yönetim biçimi üzerinde çeşitli arayışlara yöneltmiştir.

Parlamenter hükümet sistemleri koalisyon sonucunda siyasi istikrarsızlıklara neden olarak ekonomik ve siyasal olmak üzere çeşitli krizlere sebep olmuştur. 1980'den günümüze kadar başkanlık sistemi tartışmaları hep devam ederek gelmiştir ve günümüzde son nokta konulmuştur (Kahraman, 2012, s. 431-433).

Bu çalışmada Türkiye'de Başkanlık sisteminin ne olduğu ve uygulanabilirliği açısından objektif olarak bakılarak incelenmeye çalışılacaktır. Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem ve Yarı Başkanlık Sistemi hakkında bilgi verilecektir. Türkiye için Başkanlık Sisteminin olumlu ve olumsuz yönleri ele alınırken, Cumhurbaşkanlığı yeni hükümet sistemi hakkında bilgi verilecektir. Yeni hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının görev ve yetkileriyle birlikte, TBMM'nin Cumhurbaşkanlığı hükümet şekline göre görev yetkilerine değinilecektir. Cumhurbaşkanlığı sisteminin Parlamenter sisteme göre farklılıkları ele alınırken, Cumhurbaşkanı Kararnameleri hakkında genel bir bilgi aktarımı sağlanacaktır.

2. HÜKÜMET SİSTEMİNİN KAVRAMI, TÜRLERİ, ŞEKİLLERİ

2.1. Hükümet Sistemlerinin Kavramı

Devletlerin işleyişine ve yönetimlerinin istikrarına doğrudan etki eden hükümet sistemleri, siyasal sistemin önemli bir unsurudur. Yasama, yürütme, yargı kuvvetleri ve iktidar dağılımına bağlı olarak farklılaşan bu sistemlerin evrensel bir tanımı olmamakla birlikte, genel olarak devletin yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbiriyle ilişkilerini, bu kuvvetlerin hangi organlar tarafından nasıl kullanılacağını ve kuvvet dağılımını içerir. Bu yapı ve kurallar, demokratik ülkelerde ve demokratik olmayan ülkelerde farklılık gösterebilir (Hekimoğlu, 2009, s. 5).

Hükümet sistemleri, yasama ve yürütme kuvvetlerinin karşılıklı ilişkilerine göre sınıflandırılır, ancak bu sınıflandırmaya yargı kuvveti dâhil edilmez çünkü yargı yalnızca dava konusu olduğunda sisteme dahil olur ve karar verme yetkisine sahiptir (Döner, 2013, s. 102). Kısaca, yasama ve yürütme kuvvetlerinin aynı elde toplanmasıyla kuvvetler birliğine dayalı sistemler, farklı elde toplanmasıyla kuvvetler ayrılığına dayalı sistemler ifade edilir. Yasama ve yürütme kuvvetlerinin her ikisi de yürütme organında toplandığında mutlak monarşiler ve diktatörlükler ortaya çıkar. Her iki kuvvetin yasama organında toplanmasıyla ise meclis hükümeti modeli oluşur (Yazıcı, 2002, s. 2).

2.2. Kuvvetler Birliğinin Uygulandığı Hükümet Modelleri

Yönetim sistemlerinin ilk örneği, kuvvetler birliğine dayanan yönetim sistemidir. Bu sistemde yasama ve yürütme organlarının yalnızca yürütme organında birleşmesiyle oluşmaktadır. Bu yönetim sistemine göre kanunları yapan yürütme organı, çıkardığı kanunları uygulayı da uygulamaktadır (Gözler, 2007, s. 76). Adolf Hitler döneminde Almanya'da uygulanan diktatörlük ve Çarlık Rusya'sı ile birçok eski Avrupa ülkesinde görülen mutlak monarşiler bu modelin en iyi örnekleridir. İçinde bulunduğumuz bu çağda nadiren karşılaşılan mutlak monarşilerde, hükümdar; yürütme organının temsilcisi olarak tüm yetkilere sahiptir. Hükümdar, kanunları yapar, uygular ve oluşan anlaşmazlıkları genellikle kendi yetkisiyle çözer. Bu

sistemde, üç kuvvet de tek bir kişinin kontrolünde birleşir. Diktatörlükler ise demokratik olmayan sistemlerdir ve yargı kuvveti genellikle tek bir kişi veya grup tarafından kontrol edilir.

Kuvvetler birliğine göre oluşturulan hükümet modellerinden biri meclis hükümeti sistemidir, bu sistemde yasama ve yürütme kuvvetleri yasama organında birleşmektedir. Meclis hükümeti sisteminde meclis halk tarafından seçilmektedir ve meclisin diğer devlet organları üzerinde kesin üstünlüğü bulunmaktadır. Bu sistem yalnızca seçimlerle kendini yenileyen bir hükümet biçimidir (Hekimoğlu, 2009, s. 104). Felsefi kökenine bakıldığında Jean J. Rousseau tarafından savunulan meclis hükümeti sistemi, fikir olarak egemenliğin tek ve bölünmez bir bütün olduğuna dayanmaktadır (Gözler, 2010, s. 78). Türkiye'nin kuruluş yıllarında uygulanan bu sistemde meclisin halk tarafından seçilmesi, diğer devlet organlarından üstün olması ve bütün hukuki kuvvetleri bünyesinde toplamasıdır. Meclis hükümet sisteminde, yasama, yürütme ve yargı yetkileri sadece mecliste toplanır ve tam bir kuvvetler birliği oluşturur (Eroğlu, 2009, s. 10). Türkiye'nin ilk yıllarında, meclis üyeleri tarafından seçilen İstiklal Mahkemeleri, bu sistemin önemli örneklerindedir.

Meclis hükümeti sistemi, egemenliğin tekliği ve bölünmezliği ilkesine dayanır, ki bu ilke Jean-Jacques Rousseau tarafından temellendirilmiştir. Rousseau, devlet yönetiminin tek bir elde toplanması gerektiğini ve egemenliğin bölünmez olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, yasama, yürütme ve yargı yetkileri tek bir organa verilmeli ve tek elde toplanmalıdır. Meclisin, halkın temsilcisi olarak yetkili olması gerektiği vurgulanarak kurulan bu sistem, genellikle olağanüstü ve kriz dönemlerine özgü bir hükümet modelidir. Bazı siyaset bilimciler, bu sistemin demokratik bir ülke tarafından uygulanmamış olmasını tarihsel bir kategori olarak değerlendirirken, bazıları İsviçre'de bu sistemin uygulandığını belirterek bu sistemi tarihsel kategoriden çıkarmaktadır (Günel, 2015, s. 56-57).

Sürekli bir biçimde meclisin çalışması ve meclisin kendi kendini feshedebilme yetkisi, ana yetkili organın meclis olduğunu gösterir. Devlet başkanı veya başbakanın bulunmadığı meclis hükümeti sisteminde, meclis başkanı aynı zamanda devlet başkanlığı görevini de yürütmektedir. Aynı zamanda, meclis kendi içinden seçmiş olduğu bakanları görevden alabilir ve bu bakanlar meclise karşı bireysel olarak sorumlu tutulur. Meclis, yürütme organına karşı uluslararası üstünlüğe sahipken, bu durumun zaman içerisinde yürütme tarafından ele

geçirilmesi, sistemin en zayıf noktası olan diktatörlüğe dönüşme riskini beraberinde getirir. Ancak, sistem iyi işlediğinde yüksek kalitede bir demokrasi ortaya çıkarır, bu da sistemin en güçlü özelliğidir (Erim, 2017, s. 38-42).

2.3. Kuvvetler Ayrılığının Uygulandığı Hükümet Modelleri

17. ve 18. yüzyıllarda, Yunan ve Roma düşünce sistemlerinde ortaya çıkan kuvvetler ayrılığı teorisi, modern çağda önem kazanmıştır. Avrupa'da ise, aydınlanma çağıyla birlikte kuvvetler ayrılığı kavramı, liberal yasaların kabul edilmesiyle hukukun bir parçası haline gelmiştir (Aslan, 2009, s. 17). Bu kavramın iki temel fonksiyonu vardır: teknik ve siyasi. Teknik açıdan bakıldığında, kuvvetler ayrılığı devletin temel işleyiş biçimidir ve yasama, yürütme ve yargı organlarının yetki ve görevlerinin ayrılmasına dayanır. Siyasi açıdan ise, bu kavram iktidarı sınırlayarak birey haklarını ve özgürlüklerini güvence altına alır (Bal, 2001, s. 10).

Devletin yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerini birbirinden bağımsız üç ayrı organda bulundurması gerektiği düşüncesi, kuvvetler ayrılığı prensibinin temelini oluşturur (Gözler, 2011, s. 538). Özellikle yasama ve yürütme kuvvetlerinin ayrı organlar tarafından yönetilmesi, bu prensibin esas özelliğidir. Kuvvetler ayrılığının uygulandığı hükümet sistemlerinde, yasama ve yürütme organlarının arasındaki ayrımın derecesine göre farklı sistemler meydana gelir. Eğer bu ayrım sert ve ilişkiler sınırlıysa, başkanlık hükümeti olarak adlandırılan bir sistem görülür. Ancak, ilişkiler daha yumuşak ve kuvvetlerin ayrımı daha esnekse, parlamenter hükümet olarak adlandırılan bir sistem ortaya çıkar (Özer, 2010, s. 106). Ayrıca, parlamenter ve başkanlık sistemlerinin unsurlarının birleştirilmesiyle oluşturulan yarı başkanlık hükümeti sistemi, son yarım yüzyılda giderek artan bir şekilde uygulanan yeni bir sistemdir (Onar, 2001, s. 75).

Kuvvetler ayrılığı sistemi, temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla devlet faaliyetlerinin sınırlarını belirlemeyi ve devletin üç ana organının yetki ve görevlerini birbirinden ayırmayı savunur. Bu teori, yetkilerin tek bir organda toplanmasıyla ortaya çıkabilecek otoriterleşmeyi engellemeyi hedefler. Yasal çerçevede, devlet organlarının görevleri belirlenmiş ve bu üç temel organın denge ve fren mekanizması olarak işlev görmesi amaçlanmıştır (Bozlağan, 2016, s. 36).

2.3.1. Başkanlık modeli

Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı prensibine dayanan ve bu ilkeyi sert bir şekilde uygulayan bir hükümet modelidir. Bu sistemde yürütme organında tüm yetkiler başkana verilmiştir, bu da siyasal sorumluluğun başkanda olduğu anlamına gelir. Bakanlar doğrudan başkan tarafından atanır ve bu nedenle başkanla fikir ayrılığına düşme durumu nadirdir. Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşuyla aynı döneme denk gelen Başkanlık sisteminde, devlet yönetimi halk tarafından seçilen bir kişiye verilmektedir. Başkanlık sisteminde yasama, yürütme ve yargı organları keskin bir şekilde ayrılarak kuvvetler ayrılığına dayanır. Bu sistemde başkan, halk tarafından seçilir ve göreve gelmek için yasama organlarından ayrıca güvenoyu almasına gerek yoktur; bu sistemde kuvvetler arasındaki denge ve kontrol mekanizması işlevi görür (Bozlağan, 2016, s. 36). Başkanlık sisteminde yürütme yetkisi başkana aittir, aynı kişi hem yasama hem de yürütme organlarında görev alamaz ve yasama ile yürütme organlarının karşılıklı fesih yetkileri yoktur. Seçilen başkan, verdiği vaatler konusunda tek başına sorumludur ve parçalı ve dolaylı sorumluluk, parlamenter sistemde olduğu gibi mevcut değildir (Yayman, 2016, s. 298).

Başkanlık sistemi uygulayan ülkeler, kendi kültür ve geleneklerine uygun olarak en uygun sistemi seçme eğilimindedir, bu da farklı türlerde başkanlık sistemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Uygulama bakımından, başbakanlı ve başbakansız olmak üzere iki tür başkanlık sistemi mevcuttur. Başbakanlı başkanlık sistemi olarak bilinen Arjantin modelinde, başbakan veya bakanlar doğrudan başkan tarafından atanır. Güney Kore veya Peru modeli olarak bilinen diğer bir başbakanlı başkanlık sisteminde ise başbakan, başkanın teklifi ve yasama organının onayıyla atanırken, bakanlar başkanın onayıyla göreve gelirler (Bozlağan, 2016, s. 32-34). ABD tipi başbakansız başkanlık sisteminde ise bakanlar kurulu ve üst düzey görevliler, başkanın teklifi ve yasama organının onayıyla atanırlar (Günel, 2015, s. 9-11). Dünya genelinde, ABD, Arjantin, Afganistan, Brezilya, Azerbaycan, Endonezya, Güney Kore, Ermenistan, İran, Peru, Kenya, Venezüella ve Uruguay gibi birçok ülkede başkanlık sistemi uygulanmaktadır (Bozlağan, 2016, s. 298).

2.3.2. Parlamenter Sistem

Parlamenter sistemin kökenleri ilk olarak İngiltere'de görülür ve bu sistemin oluşumunda Kral ile toprak soylular arasında imzalanan Magna Carta belgesi önemli bir rol oynamıştır. Bu belgeyle, Kralın yetkileri kısıtlanmış ve demokrasi açısından önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Kral, karar alırken tebaası içinde danışmak için bir danışma kurulu oluşturmuştur. Bu danışma kurulu zamanla gelişerek parlamento kavramını ortaya çıkarmıştır (Aktaş, ve Coşkun, 2015, s. 28).

Parlamenter sistem, İngiltere'de halk temsilcilerinden oluşan parlamento ile monark arasındaki çatışmaların sonucunda gelişen ve zamanla halk lehine evrilen bir hükümet sistemidir (Günel, 2015, s. 9-11). Bu sistem kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmasına rağmen, kuvvetlerin sadece ayrılmakla kalmayıp iç içe geçtiği ve yasama ile yürütme organının birbirlerinin varlığını sonlandırabileceği bir yapıya sahiptir.

Parlamenter sistemde, yasama ve yürütme yetkileri resmi olarak iki ayrı organda bulunsa da hükümet parlamento içinden oluşturulduğu için bu organların tamamen bağımsız olduğu söylenemez. Parlamento, hükümete kıyasla daha önde olsa da her iki organın da birbirlerinin görevlerine son verme yetkisi vardır. Bu sistemde her iki organın aynı anda görev alması mümkündür. Ayrıca, siyasi partilerin bu sistemde kuvvetler arasındaki iş birliğini artırmada önemli roller üstlendiği ifade edilebilir.

Parlamenter sistemde, parlamento sistemin kalbi konumundadır ve yasama ile yürütme organına yönelik tüm kararlar ve onaylar parlamentodan geçmektedir. Hükümetin kurulması, güvenoyu alınması, savaş ve barışa karar verme gibi devleti ilgilendiren birçok önemli karar parlamentoda tartışılır ve karara bağlanır. Yürütme organının parlamento içinden seçilmesi ve parlamentoya karşı sorumlu olması, parlamentonun önemini vurgular. Parlamenter sistemde, yasama organı tek başlı veya çift başlı olabilir, ancak çift parlamento yapıları genellikle ilk meclislerin daha fazla yetkiyle donatıldığı bir yapıya sahiptir (Eroğlu, 2006, s. 1-2). Yürütme organı, devlet başkanı ve hükümetten oluşan çift başlı bir yapıya sahiptir.

Yürütmenin başı olan devlet başkanı, yönetim biçimine bağlı olarak farklı adlar alabilir; monarşi ile yönetilen sistemlerde Kral, cumhuriyet ile yönetilen sistemlerde ise cumhurbaşkanı olarak adlandırılır (Günel, 2005, s. 12-13). Ayrıca,

devlet başkanının seçilme şekli ülkenin yönetim biçimine ve kurallarına bağlı olarak değişiklik gösterebilir (Gözler, 2011, s. 589).

Bu ülkelerde devlet başkanının seçilme şekli ülkenin yönetim biçimine ve kurallarına bağlı olarak değişmektedir. İtalya, Almanya, Moldova, Estonya, Yunanistan, Hindistan, Pakistan, Macaristan, Arnavutluk gibi ülkelerde devlet başkanı yasama organı tarafından seçilirken; Türkiye, Polonya, Slovakya, Finlandiya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Sırbistan, Hırvatistan, Bulgaristan, Makedonya ve Litvanya gibi ülkelerde halk tarafından seçilir. İngiltere, Hollanda, Japonya, İspanya, Danimarka, Belçika, Norveç, İsveç, Kanada, Lüksemburg, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkelerde ise devlet başkanı genellikle Isri olarak seçilerek göreve getirilir (Yüzbaşı, 2015, s. 17).

2.3.3.Yarı Başkanlık Modeli

Fransa, 2. Dünya Savaşı sonrasında reform sürecine girdiğinde yarı başkanlık sistemini benimseyerek kendi ülkesinin dinamiklerine uygun bir model oluşturmuştur (Bozlağan, 2016, s. 26-28). Duverger'e göre, yasama ve yürütme organlarının temel işleyişi, yarı başkanlık sistemini başkanlık ile parlamenter sistem arasında gidip gelme olarak tanımlamıştır.

Bu sistemde, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, önemli yetkilere sahip olması ve yasamanın güvenine dayanan bir başbakan ve bakanlardan oluşan yürütme organı bulunması gerekmektedir (Ataöv, 2011, s. 173-180). Ancak, başkanın geniş yetkilere sahip olması, istediği her şeyi yapabileceği anlamına gelmemektedir. Devlet başkanı parlamentoyu şartsız feshedebilirken, başbakanı ve bakanları azletme yetkisine sahip değildir. Ayrıca, bu sistemde devlet başkanının görevden alınması mümkün olmayıp, sadece istifa etmesiyle görevi sona ermektedir.

Fransa'da uygulanan sistemde, başkanlık seçimleri ve parlamento seçimleri aynı zamanda yapılmamaktadır. Seçmenler tarafından doğrudan seçilen başkan, başbakan ile yürütme gücünü paylaşmaktadır. Bu çerçevede, parlamento içinden en yüksek oyu alan kişi cumhurbaşkanı tarafından başbakan olarak atanmaktadır. Başbakan, parlamenter sistemde olduğu gibi parlamento içinden seçilmek zorundadır. Bakanlar genellikle meclis dışından teknokratlardan seçilmektedir, çünkü parlamento üyeliği ile bakanlık görevi arasında bir çatışma olabilir.

Yarı-başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasındaki temel farklardan biri de Başbakanın güvenoyu alma zorunluluğu olmamasına rağmen, genellikle parlamentodan güvenoyu almasıdır (Yazıcı, 2002, s. 77). Fransa'da başlayan bu sistem, zamanla farklılıklar gösterse de Finlandiya, Rusya, Avusturya, Portekiz, İrlanda ve İzlanda gibi birçok ülkede de uygulanmaktadır (Aykaç, 2012, s. 119-127).

3. TÜRKİYE'DE YENİ YÖNETİM MODELİ ARAYIŞI VE BAŞKANLIK SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nin son bulup, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu süreden itibaren günümüze kadar Türkiye' de hükümet modeli ve yeni bir yönetim şekli arayışı düzenli olarak devam etmiştir. Bu durum siyasiler, hukukçular ve akademisyenler tarafından bugün dahi tartışılan bir durum olma özelliğini yitirmemiştir. 1876 Kanuni Esasi'den başlayıp günümüze kadar değişim gösteren sistemler sırasıyla incelenecektir.

3.1. Türkiye'de Uygulanan Hükümet Modelleri

"Yaklaşık olarak 150 yıldır Türkiye, parlamenter sistem tecrübesine sahiptir. Fakat bu süre zarfında, Türkiye'nin hükümet sistemi konusunda oldukça farklı ve sıkıntılı bir deneyimle karşılaştığını ifade etmek uygundur. Tarihi kökleri oldukça uzun bir geçmişe sahip monarşi geleneği olan bu siyasi tecrübe, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan hükümet şekli tartışmalarının bugün halen aynı etkiyle devam etmesi, kurgulanan sistemin problemlili yapısından kaynaklanmaktadır" (Tekin, 2015, s. 40).

3.1.1. Cumhuriyet'ten önceki dönemlerdeki hükümet modeli (1876 Anayasası'na göre "Kanuni Esasi")

1876 Anayasasıyla beraber 1.Meşrutiyet döneminde "Türkiye'nin ilk parlamentosu kurulmuştur. Padişahın; Osmanlının siyasal yapısında mutlak yetki sahibi olması, 1876 Anayasasıyla birlikte hükümete ve Osmanlı Devleti'nin siyasal hayatına henüz dahil olan parlamentoya karşı da üstünlüğünü korumaya devam etmiştir (Yokuş, 2013, s. 238).

"Kanuni Esasi" yapı bakımından çift meclis bulunmaktadır. Kanuni Esasiye göre Yasama sorumluluğu Mebussan Meclisi ve Ayan meclislerinde bulunmaktadır. Halk tarafından seçilen Mebussan meclisi üyeleri 4 yıl süreliğine seçilirken, Padişah tarafından seçilen Ayan meclisi üyeleri ise ömürlük seçilmektedir. Padişah Mebussan

meclisini istediği zaman süresiz olarak kapatabilecek ve görevden alabilecek bu da demokrasi açısından sağlam olmadığının kanıtıdır" (Karaca, 2009, s. 76).

"1876 Anayasası'na bakıldığında şekil olarak parlamenter sistemlerdeki gibi bir tarafta padişah diğer tarafta bakanlar kurulunun (Heyet-i Vükela) olduğu çift başlı bir yürütme gibi görünse de 1876 anayasası için tam anlamıyla bir parlamenter sistem olduğundan bahsedemeyiz. Anayasayla padişahın yetkilerinin bir kısmına sınırlandırma getirilmiş olsa da yasama ve yürütme bakımından devletin yetkili gücü olarak padişah devam etmektedir" (Döner, 2013, s. 670).

"Hükümetin sorumluluğu yalnızca padişaha karşı olduğu 1876 Anayasasında, yasa tekliflerinin görüşülmesi padişahın vereceği onayla gerçekleşebilmekteydi. İtibarlı ve saygın bir statüsü bulunan Padişah, gelişmiş parlamenter sistemlerde bulunan güçlü devlet başkanlığı uygulamalarını da aşan özellikleri bulunmaktaydı" (Tunç, 2013, s. 284).

"Osmanlı Devleti'nin 1876 yılındaki meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte parlamenter bir hükümet şekline ulaşamadığı açıktır. Fakat bu adımla hükümet sistemi şeklinde bir değişikliğin başladığını, en azından değişime dair çalışmaların yapıldığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Bu başlangıçla beraber meşrutiyetin ikinci kez ilan edilmesinin ardından 1909 yılındaki Kanun-i Esasi ile istenilen amacına ulaşmıştır. Klasik şekliyle aynen uyum sağlayan bir parlamenter monarşi, anayasal temele oturtularak düzenlenmiştir" (Tekin, 2015, s. 42).

1876 Kanuni Esasinin genel özellikleri şöyle özetlenebilir (Aygün, 2018, s. 8-9).

Kanuni Esasi, Türk tarihinin ilk anayasasıdır ve yapımında Genç Osmanlılar etkili olmuştur.

- Yasama dokunulmazlığına ilk kez bu anayasada yer verilmiştir.
- Yüce divan oluşturulmuştur, sayıları otuz kişiden oluşan bu divan ile Bakanlar ve yüksek yargı mensuplarının yargılaması amaçlanmıştır.
- Bütçenin yıllık olması, vergilerin kanuniliği ilkesi, hakimlerin azledilemeyeceği hükmü ve kanuni hâkim güvencesi ilk kez anayasaya girmiştir.
- Yetki genişliğinden bahsedilmiş ve yerel yönetimlerden bahsedilmiştir

- İlk kez bu kanunla OHAL uygulamasına yer verilmiş, ihtilalin meydana gelebileceği her yer de olağanüstü hâlin devreye hemen gireceği yönünde karar alınmıştır.

Padişahın meclisi feshetme, muhalifleri sürgüne gönderme, padişahın izni olmadan meclisin kanun teklifi yapamaması, padişahın onayını almadan kanunların yürürlüğe girememesi, hükümetin padişaha karşı siyasi sorumluluk halinde olması, bakanların atamasının ve görevden alınmasının padişah tarafından gerçekleştirilmesi, padişaha verilen yetkiler arasındadır'.

Bahsettiğimiz özelliklere ek olarak Osmanlı tarihinin ilk ve son anayasası Kanuni Esas-i'dir. İslam ülkesinde uygulanan mutlak monarşiden, anayasal monarşiye geçişi sağlayan batılı nitelikteki ilk anayasası olması en temel özelliklerindedir.

Yürütmenin asli unsuru padişah iken, 1909 değişiklikleri sonrası yürütmenin asli unsuru Heyet-i Vükela olmuştur. Yapılan bu yenilikle birlikte, Osmanlı devleti hükümet sistemi olarak parlamenter sisteme geçmiştir" (Gözler, 2010, s. 21).

3.1.2. 1921 Anayasası'nın uyguladığı hükümet modeli

Egemenliğin Türk milletine verildiği ilk anayasa 1921 Anayasasıdır. Ülkenin büyük bir bölümü düşman işgali altında olduğundan dolayı, kararların hızlı alınabilmesi uğruna, Türkiye'de uygulanan ilk ve tek yumuşak anayasadır.

Meclis hükümet sistemini uygulanmakta olan 1921 anayasasında, bu uygulanmanın temel sebebi kurtuluş savaşının olmasıdır. Bu yönetim tipinin belirlenmesinde J.J.Rousseau 'a ait olan, ilke olarak egemenliğin bölünmezliğinden esinlendiğini bildirmek gerekmektedir. Meclisin egemenlik konusunda tek sahip olduğu ve kuvvetler birliğinin esas alındığı bu meclis hükümet sisteminde, yasama organı olan TBMM yasama ve yürütme yetkilerinin ikisi de elinde birleşmektedir (Abdülhakimoğulları, 2013, s. 25).

"Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu TBMM'nin de bu yetkiyi millet adına kullanacağı hükmüne yer verilmiştir. TBMM yasama, yürütme ve yargı erklerini millet iradesini temsil eden en üst organ olarak elinde birleştirmiştir. Meclis yapmış olduğu kanunları kendi üyelerinin içerisinden seçmiş olduğu Bakanlar Kurulu ile yürütmedeki yetkisini kullanarak, gerek gördüğünde olağanüstü mahkemeleri de devreye sokarak hükme bağlıyordu. Meclis hükümeti sisteminin ve

güçler birliğinin bir gerekçesi olarak yasama organının üstünlüğü net bir biçimde kabul edilmiştir" (Demir, 2013, s. 466).

"Meclis hükümet şeklinin ortaya çıkışı; egemenliğin kayıtsız şartsız millete verilmesi, yasama ve yürütme yetkilerinin mecliste birleşmesi, bakanların meclis tarafından yönlendirilmesi ve bakanlar kurulunun meclise karşı elinde caydırıcı bir yetkisinin olmamasıyla ortaya çıkmıştır. Bu anayasada Devlet başkanı ifadesi görülmemektedir" (Avcı, 2015, s. 15).

"Kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sisteminin gereği olarak yasamanın üstünlüğü, net bir şekilde 1921 Anayasası'nda kabul edilmiştir. Yalnız dikkat çeken bir durum, yetkilerin mecliste değil de daha çok meclis başkanında bulunuyor olmasıydı. Yani yasama ve yürütmenin başındaki kişide toplanıyor olmasıydı. Meclis başkanı, yürütmenin de başı olarak çok fazla yetkilere sahip olmasının doğru olduğunu söylemek uygun değildir" (Karatepe, 2013, s. 234).

29 Ekim 1923 yılında ek hükümlerin getirilmesiyle, bu anayasanın kabul ettiği meclis hükümet sistemi, parlamenter sistem şeklinde değişme uğramıştır. Eklenen maddelerden biri; "Türkiye Devletinin hükümet şekli cumhuriyettir" hükmüdür. Cumhurbaşkanı'nın seçilme şekli ise TBMM Genel Kurulunca kendi üyeleri içerisinde bir seçim dönemi için seçilirken, yeniden seçilmesi önünde de bir engel bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen Başbakan, meclis üyeleri içerisinde seçilmektedir. Bakanlar ise başbakan tarafından yine meclis üyeleri arasından seçilir ve sonrasında, başbakan ve bakanların tamamı cumhurbaşkanı tarafından meclisin onayına sunulur' hükmü de bu değişiklikte yer almaktadır" (Yazıcı, 2005, s. 115).

1921 Anayasası genel özellikleri hakkında şunlar söylenebilir (Ergün, 2013, s. 51).

- Türkiye devletinin hükümet şekli Cumhuriyet, dini İslam, resmi dili Türkçe olduğu hükmü getirilmiştir.
- Anayasaya ilk kez giren Cumhuriyet'in değiştirilemez hüküm olması 1924 anayasasıyla eklenecektir.
- Cumhurbaşkanı milletvekilleri tarafından bir seçim dönemi için seçilir.

- "En devrimci ilkesi milli egemenlik ilkesidir. Yerinden yönetim ilkesini kabul etmiştir.
- Meclis hükümet sistemi örneğidir. Türkiye'nin tek yumuşak anayasasıdır.
- Başbakan direk cumhurbaşkanı tarafından, Bakanlar başbakan tarafından meclis üyeleri içerisinde seçilecek, seçilen tüm bakanlar cumhurbaşkanı tarafından meclis onayına sunulacaktır."
- Bakanlar kurulu meclis tarafından kendi üyeleri arasından seçilecektir. Hükümetin doğal başkanı TBMM başkanıdır ve hükümet TBMM'nin denetimi altındadır, Valiler meclis tarafından atanacaktır.

Yukarıdaki açıklamaların tümüne baktığımızda, anayasada kabul edilen maddelerin tamamı ülke topraklarının düşman işgali altında olmasından dolayı kararların alınmasında ve uygulanmasında en hızlı şekilde hareket edilmesi amaçlanmıştır.

3.1.3. 1924 Anayasasının uyguladığı hükümet modeli

1924 Anayasası, ülke toprakları emperyalist güçler tarafından işgal altındaki bir milletin, hep birlikte kurtuluş mücadelesi verdiği bir dönemde kurulmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasadır. 1924 Anayasası cumhuriyet tarihimizde tam ve kesintisiz olarak uygulamada kalan en uzun ömürlü anayasadır. İlk sert anayasadır çünkü değiştirmeyecek ilk hüküm (Cumhuriyet) burada yer almıştır.

1924 Anayasasında 7. Maddede belirtilen şekliyle yürütmenin meclis tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanının belirleyeceği bakanlar kurulu yoluyla kullanacağı kararı, yasama ve yürütmenin farklı organlarda olduğunun ve yasama ve yürütmenin birbirlerinde ayrı olduğu görülmektedir. Tek partili hayatın uzunca bir dönem devam etmesi sebebiyle meclis hükümeti sisteminin uygulanmakta olduğu düşüncesinde olanlar bu dönemde bulunmaktadır. Erdoğan'a göre; görevler bakımından 1924 Anayasasında, sistem olarak parlamente benzer biçimde kuvvetler ayrılığı modeli kurulmuştur. Ancak 1946 yılına kadar birkaç deneme dışında ülke siyasi olarak tek partili ideolojik-otoriter, zaman zaman da totaliter bir şekilde yönetilmesinden dolayı "de facto" (fiilen) şeklinde kuvvetler birliğinin hüküm sürdüğü görülmüştür (Erdoğan, 2012, s. 57).

1924 anayasasında Cumhurbaşkanının onayını alması koşuluyla Başbakan; bakanları, Başbakanı ise meclis içerisinde Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanını da meclis kendi içerisinde seçerek göreve getirmektedir. Parlamenter sistemlerde olduğu biçimde yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve bakanlar kuruluyla yürütülmektedir. 1924 Anayasasında parlamenter sistemde bulunan karşı imza kuralı ve cumhurbaşkanının çıkaracağı kararların tamamında başbakan ve beraberindeki ilgili bakan tarafından da imzalanması gerekmektedir (Deniz, 2005, s. 52-53).

Türkiye devleti bir cumhuriyettir ifadesi 1924 Anayasasında birinci maddesinde yer almaktadır. Bu hüküm 103/3'üncü maddesiyle değiştirilemezlik kapsamına konmuştur "Millet egemenliği ilkesinin benimsendiğini, Üçüncü maddesindeki hükmüyle "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir ifadesinde görülmektedir. Egemenliği millet adına meclisin kullanacağı da (md.4) deki hükümle getirilmiştir. Bu hususlar merkezî geleneğe tekrar dönüş anlamına gelmektedir. Bu durumda yasama ve yürütme TBMM'nin elinde toplanarak (md.5); meclisin yasama yetkisini (md.6), yürütmedeki yetkisini ise meclisin kendisinin seçmiş olduğu cumhurbaşkanı ve onun görevlendirdiği icra vekilleri vasıtasıyla kullanacağı, hükümeti her zaman denetleyip düşürebileceği (md.7) benimsenmekteydi. Bunun neticesinde güçler birliği ve meclis hükümet modeli devam ettirilmiş, işlev olarak da yasama ve yürütmenin ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Bu durum, parlamenter rejime doğru biraz daha yaklaşılması anlamını ifade etmekteydi. 1924 Anayasasıyla iki yıl olan yasama dönemi dört yıla çıkarılmıştır (md. 13). Milletvekilleri milletin tamamını temsil etmesi durumu genel bir biçimde kabul edilmesinin yanı sıra seçilmiş oldukları bölgelerdeki halkı da temsil ettikleri kabul görmekteydi. 1924 Anayasasının benimsediği işlevler ayrılığı, yargı açısından diğer kuvvetlerden yargı kuvvetinin ayrılmasına kadar devam ettirilmiş, yargı yetkisinin yasalar çerçevesinde millet adına bağımsız mahkemeler tarafından kullanılacağı (md.8) hükmü getirilmiştir. Fakat yasaları yorumlama yetkisi meclise verilmiştir (1928 yılında kaldırılıncaya kadar) (Yavuz, 2009, s. 392).

Bir seçim dönemi için (4 yıllığına) meclis tarafında kendi üyeleri arasından seçilen cumhurbaşkanının 1924 anayasasıyla yeniden seçilebilmesinin önü açılmıştır (md 31). Cumhurbaşkanının görev süresi işi yürüten meclisin yasama dönemiyle beraber dört yıldan fazla veya daha kısa olarak süresi değişebilmekteydi. Bunun sonucunda cumhurbaşkanının seçilmesini sağlayanlarla bağılılığı sağlanmıştır.

Cumhurbaşkanı devletin reisi olarak nitelendirilirken, devletin reisi sıfatıyla özel törenlerde meclise ve İcra Vekilleri Heyetine de gerekli gördükçe başkanlık yapacağı, ancak meclisteki tartışma ve görüşmelere katılmasına rağmen oy kullanmayacağı kabul edilmekteydi (md 32). Cumhurbaşkanı görevini yapmadığı durumda, ülke dışı geziye çıktığında veya istifa ettiğinde ya da vefat ettiği durumda yerine TBMM başkanının vekâlet edeceği belirtilmiştir (md 33). Başkomutanlık cumhurbaşkanı tarafından temsil edilecek hükmü yer almıştır, çünkü Başkomutanlığın TBMM'nin manevi kişiliğinde bulunduğu belirtilmektedir (md 40). Meclisin kabul etmiş olduğu kanun cumhurbaşkanı tarafından 10 gün içerisinde ilan edilecektir. İlan edilmeyen kanunlar tekrar görüşülmek üzere meclise geri gönderilirken, Anayasa ve bütçe kanunları bunların dışında tutulmuştur. Ancak cumhurbaşkanı geri göndermeye yetkili olduğu kanunları Meclisin tekrar kabul etmesi üzerine yasayı ilan etmek zorundaydı (md.35). Cumhurbaşkanı buradaki tanınmış olan yetki bir tasdik (onay) yetkisi değildir, tamamlanan bir durumu duyurma noktasında idari olan formalite biçimiydi. Siyasal açıdan cumhurbaşkanı sorumsuzdu, bundan dolayı yetkilerini başbakan ve ilgili bakanın katılımı (karşı imza) ile kullanabilmekteydi (md 39). Bunun sonucunda verilen kararlar neticesinde meydana gelecek sorumluluklardan başbakan ve ilgili bakanlar sorumluydu (md 41). Bu durumların tamamı parlamenter sisteme özgü unsurlardan olmuştur (Doğan, 2018, s. 90).

1924 Anayasasında yürütmenin ağırlık merkezi hükümette bulunmaktaydı. Oluşum olarak hükümet, meclise bağlı olmaktan çıkmıştır. Başvekilin meclis üyeleri arasından cumhurbaşkanı tarafından seçilmesiyle başlayan hükümet kurma süreci, meclis üyeleri arasından başvekilin vekillerini seçmesiyle tüm bunların cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasıyla gerçekleşmektedir. Kurulan yeni hükümetin programını güvenoyu almak için bir hafta içerisinde meclise sunma şartı getirilmiştir (md.44). Vekiller, başvekilin başkanlığında toplanarak İcra Vekilleri Heyeti'ni kuruyordu (md45). Vekillerin kendi yetki alanlarına giren işlerden bireysel sorumlulukları bulunmaktayken, hükümetin politikasını yürütürken ortak bir sorumluluk içerisinde bulunmaktaydı (md.46). Bunun sonucunda 1924 Anayasası yasama ve yürütmeye güçler birliğini kabul edip, hükümet kurulması durumunu da meclisin yetkisi olmaktan çıkartıp, bu yetkiyi cumhurbaşkanı ve başvekil vermesiyle parlamenter sisteme daha da yaklaştırmıştır (Doğan, 2018, s. 91).

1924 Anayasasının parlamenter sisteme olan uygulamalarını tek parti rejimi bastırarak, meclis üstünlüğü ve kuvvetler birliği ilkesini daha ön plana çıkarmıştır. Sistemin ortaya çıkardığı durum ise yasama ve yürütmeye hâkim olan güçlü bir parti eşliğinde bu partilerin sahip olduğu güçlü liderlerin öncülüğünde bir rejim görülmektedir. Öncelikli olarak mecliste değil de meclise hâkim olan partilerin önde gelenlerinin parti grubunda aldıkları siyasi kararları meclis genel kuruluna sonradan kabullendirmişlerdir (Yavuz, 2000, s. 393).

1924 Anayasasının 44. Maddesinde Cumhurbaşkanı tarafından seçilen Başbakan, Bakanları da meclis üyeleri arasından seçmektedir. Bu madde 1924 anayasası ile belirlenen hükümet sistemini parlamenter sisteme yaklaştırırken, 1924 Anayasası'nın dördüncü maddesi (Türk Milletini Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır), beşinci maddesi (Yasama yetkisi ve yürütme erki Büyük Millet Meclisi'nde belirir ve onda toplanır) ve yedinci maddesinin ikinci fıkrası (meclis, hükümeti her vakit denetleyebilir ve düşürebilir) hükümleri; meclis hükümet modelinin kabul edildiğini de bu şekilde ortaya koymaktadır. 1924 Anayasasıyla Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı tarafından meclisin yürütme yetkisinin kullanılması, işlevsel de olsa parlamenter sistemini anımsatmaktayken, (Yavuz, a.g.e.) mahkeme kararlarıyla kesinleşen idam cezalarının uygulanması gibi birtakım yetkilerin meclise bırakılması, yasama haricinde de meclise bazı yetkiler tanınarak yetki alanı genişletilmiş ve meclis hükümet modeline yaklaşmıştır.

1924 Anayasasındaki hükümlerin bazıları meclis hükümetine, bazıları da parlamenter sistemle benzerlik göstermektedir. 1924 Anayasasının bu özelliklerine baktığımızdan karma bir hükümet şekline sahip olduğu görülmektedir. Ancak; her ne kadar karma biçiminde görülse de 1924 Anayasası parlamenter sisteme daha yakın bir hükümet şeklidir (Özbudun, 1981, s. 9-10). 1923 yılında başlayıp, 1960 yılındaki askeri darbeye son bulan, 1921 Anayasasının kuvvetler birliği uygulamasını ön gören meclis hükümeti sisteminden, 1924 Anayasasındaki parlamenter sistemin hükümleriyle, 1961 Anayasasının kabul etmiş olduğu kuvvetler ayrılığını benimseyen, bilinen parlamenter sistemin uygulanabilirliğini kolaylaştıran karma bir modelin uygulaması yapılmıştır (Gözler, 2000, s. 66). 1950 yılından sonra Türkiye'deki çok partili hayata yapılan geçişle yürütme kuvveti biraz daha güç kazanmıştır.

1950 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu kabul edilmesiyle birlikte; gizli oy, açık sayım ve yargıdaki denetime ve gözetime dair güvenceler getirilmiştir. 1950 Mayıs ayında yapılan genel seçimlerin sonucunda Oyların %53,3'ünü alan Demokrat Parti (DP) iktidar olurken Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ancak %40 oy alabildi. 1950, 1954, 1957 milletvekili genel seçimlerinde DP birinci parti olmasıyla siyasi olarak büyük bir başarıya sahip olmuştur (Doğan, 2018, s. 92).

3.1.4.1961 Anayasası'nın Uygulandığı Hükümet Modeli

27 Mayıs 1960 sabahı kendilerine Milli Birlik Komitesi ismini veren bir grup genç subayın askeri darbesi ile birlikte yönetime el koyması sonucunda, Türkiye'nin ilk darbe anayasası olan 1961 anayasası oluşturulmuştur.

1. 1961 Anayasası, 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi tarafından hazırlanan bir belgedir. Bu Anayasa daha sonra halkoylamasıyla onaylanmıştır.
2. "Milli devlet" şeklinde milliyetçilik ilkesini kabul eden 1961 Anayasası, halkçılık ve devletçilik ilkelerini reddetmiştir.
3. Sosyal devlet ilkesini ilk kez benimsemiş 1961 Anayasası ile gerçekleşmiştir.
4. Sosyal ve ekonomik hakları ve görevleri ilk kez anayasal düzeyde tanınması 1961 Anayasası'nda olmuştur.
5. Cumhuriyet döneminde ikinci bir meclis kuran tek anayasa olan 1961 Anayasası, Cumhuriyet Senatosu adı verilen ikinci meclisi oluşturmuştur.
6. TBMM üyeleri arasından yedi yıllık bir dönem için Cumhurbaşkanı seçen 1961 Anayasası, aynı kişinin iki kez üst üste seçilmesini yasaklamıştır.
7. Yüksek Hakimler Kurulu ilk kez 1961 Anayasası ile kurulmuştur.
8. Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası ile kurulmuştur.
9. Sivil yönetime 12 Mart 1971 tarihinde ordunun 1961 Anayasası neticesinde kısmen müdahalesi olmuştur.
10. 12 Mart döneminde (1971-1973) 1961 Anayasası'nda bir dizi değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikler, temel hak ve özgürlükleri sınırlamaya, yürütme organını güçlendirmeye ve yargı denetimini zayıflatmaya yöneliktir.

11. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, 1961 Anayasası'nda yapılan 1971 değişiklikleriyle ilk kez kurulmuştur.

12. 1961 Anayasası, 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbe sonucunda sona ermiştir.

*Yasama yetkisi: Bu yetki iki meclis arasında bölünmüş, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere, parlamenter sistem uygulanmıştır.

* Görevi kalkınma ve yıllık planları hazırlamak olan Devlet Planlama Teşkilatı, 1960 yılında kurulmuştur.

*27 Mayıs 1960 müdahalesi sonrasında geçici bir anayasa düzeni kurulmuş ve meclisin yetkileri ile donatılmış Milli Birlik Komitesi (MBK) oluşturulmuştur. MBK, Kurucu Meclisin askeri kanadını temsil ederken, Danışma Meclisi sivil kanadını oluşturmuştur. Bu komite, Kurucu Meclise anayasa ve seçim kanunlarını hazırlama görevi vermiştir. Kurucu Meclis üyeleri, iki aşamalı seçimlerle seçilenlerden, siyasal partilerin temsilcilerinden ve çeşitli kuruluşların (üniversiteler, barolar, yargı organları vb.) temsilcilerinden oluşmuştur. Ayrıca, üyelerin bir kısmı Devlet Başkanı ve Milli Birlik Komitesi tarafından atanmıştır.

Anayasanın üstünlüğü, Anayasanın 8. maddesi ile anayasaya aykırı kanunların çıkarılamayacağı ve uygulanamayacağı hükmünden sonra belirtilmiştir. Bu, Anayasanın yasama, yürütme ve yargı organları ile idareyi ve bireyleri bağladığını vurgular. Ayrıca, yargısal denetim mekanizmasının kurulmasıyla, anayasanın üstünlüğünü sağlamak için önemli bir güvence sistemi getirilmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.

*Kuvvetler ayrılığı ilkesi: TBMM'ye yasa yapma yetkisi, Mahkemelere yargı yetkisi ve Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna da yürütme yetkisi verilmiştir. Yargı erkinin bağımsızlığı ise büyük önem kazanmaktadır.

*Devlet iktidarının paylaşımı: İki meclisli bir sistem benimsenmiştir, böylece yasama organı olan Meclis, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olarak ikiye ayrılmıştır. Genel idare içinde özerk yönetimle, kendi kendilerini yönetme yetkisine sahip kuruluşların yapılanmasına izin verilmektedir. Örneğin, üniversiteler ve radyo televizyon idareleri bu çerçevede yer almaktadır.

*Çoğulcu toplum yapısının geliştirilmesi: Siyasi partilere güvenceli bir hukuki statü sağlanmıştır. Sendikalarla ilgili yapılan düzenlemeler, iş hukukunun gelişimine ve demokratik ilkelerin benimsenmesine önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca, özerk bir statüye sahip kamu kuruluşları da kurulmuştur.

*Temel hakların genişletilmesi ve güçlendirilmesi: Toplantı ve yürüyüş yapma hakkı önceden izin almadan tanınmıştır. Temel hak ve özgürlükler, anayasanın ruhuna ve amacına uygun olarak yasalarla sınırlanabilir. Bu madde ile temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması daha katı hale getirilmiştir. 1961 Anayasası ile temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması, yargısal denetime tabi tutulacak önemli bir gelişmeye yol açmıştır.

*Sosyal devlet: Sosyal devletin amacı, sosyal adaleti, barışı ve toplumsal eşitliği sağlamaktır. Bu hedefe ulaşmak için devlet, ekonomik ve sosyal hayata aktif bir şekilde müdahale ederek sosyal devlet ilkesini uygulamakla yükümlüdür.

*Parlamentar sistem; yasama ve yürütmenin yumuşak bir şekilde ayrıldığı sistem, yarı doğrudan demokrasilerde yaygın olarak görülür. Bu sistemlerde en önemli araç referandumdur, çünkü referandum, Anayasal değişikliklerin halk oyuna sunulması anlamına gelir.

1961 Anayasasının Hükümleri

Katı bir anayasa olan 1961 Anayasası, "anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı" ilkesini net bir biçimde kabul eden bir anayasadır.

Temel Hak ve Özgürlükler: Temel hak ve özgürlüklere 1961 Anayasasında ikinci bölümde düzenlenme yapılmıştır. Bu kısmın birinci bölümünde temel hak ve özgürlüklere ilişkin genel hükümleri içerirken, kişinin haklar ve ödevleri ikinci bölümde, sosyal ve ekonomik haklar üçüncü bölümde, siyasi haklar ve ödevler ise dördüncü bölümde düzenlenmiştir. Sosyal hak ve ödevler, ilk defa sistematik olarak 1961 Anayasasında düzenlenmiştir. Bu 1961 Anayasasının önemli bir yeniliğidir. 1961 Anayasasının, 1924 Anayasasına göre, temel hak ve özgürlüklere daha geniş bir yer verdiği hemen gözlemlenmektedir. Keza bu Anayasa temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını oldukça güvenceli bir sisteme bağlamıştır.

Yasama Organı: 1961 Anayasası, çift meclis sistemini benimsemesiyle 1924 Anayasasından farklılık göstermektedir (61 AY, m.63). Ancak, bu durum bir ilk değildir; çünkü 1876 Kanun-u Esasisi de iki meclisli bir parlamento oluşturmuştur.

Yasama yetkisi 1961 Anayasasına göre Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir (m.5). TBMM, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu adlı iki farklı meclisten oluşmaktadır (m.63). Millet Meclisi, 450 milletvekilinden oluşur ve genel oyla seçilir (m.67). Cumhuriyet Senatosu ise üç farklı üyelik türünden oluşur. İlk grup üyeleri halk tarafından seçilir ve 150 üyesi bulunmaktadır. İkinci grup üyeleri 15 kişidir, Cumhurbaşkanı tarafından seçilir ve görev süreleri altı yıldır. Üçüncü grup üyeler ise ömür boyu görev yaparlar ve "tabii üyeler" olarak adlandırılırlar. Kendi içlerinde iki gruba ayrılan bu üyelerin ilki Milli Birlik Komitesi başkanı ve üyeleri ile ikincisi eski Cumhurbaşkanıları içerir.

Cumhuriyet Senatosu üyeliği için kırk yaşını doldurmak ve yüksek öğrenim yapmış olmak gereklidir (m.72). Buna karşılık, milletvekili olmak için otuz yaşını doldurmak ve Türkçe okuyup yazmak yeterlidir (m.68). Milletvekillerinin görev süresi dört yıldır ve seçimler dört yılda bir yapılır (m.69). Cumhuriyet Senatosu üyelerinin görev süresi ise altı yıldır (tabii üyeler buna bağlı değildir) (m.73), ancak seçimleri iki yılda bir gerçekleşir ve Cumhuriyet senatosu üyelerinin üçte biri her seçimde yenilenir (m.73).

Millet Meclisi genellikle Cumhuriyet Senatosu'ndan daha ağır basan yetkilere sahiptir. Hükümetin sorumluluğu Millet Meclisi'nedir, Cumhuriyet senatosuna karşı sorumlulukları bulunmamaktadır ve güven oylaması sadece burada yapılır (m.103). Cumhuriyet Senatosu, güvensizlik oylamasıyla hükümeti düşürme yetkisine sahip değildir. Bütçe kanununun kabulünde de son söz Millet Meclisi'ne aittir (m.94). Kanun kabul sürecinde de genellikle Millet Meclisi'nin sözü geçer, ancak Cumhuriyet Senatosu'nun da önemli yetkileri vardır. Anayasa değişikliği için Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu eşit yetkilere sahiptir. Anayasa değişikliği teklifinin kabulü için ise "Meclislerin ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğunun oyu" gereklidir (m.155).

Yürütme Organı: 1961 Anayasası, yasama ve yargıdan "yetki" olarak bahsederken, yürütme organına ilişkin olarak 6'ncı maddesinde "görev" terimini kullanmıştır. Anayasaya göre, "yürütme görevi, kanunlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir". Bu düzenleme, yürütme organının temel işlevini belirler ve yasal çerçevede faaliyet göstermesini sağlar. Bu şekilde, yasama, yargı ve yürütme organları arasındaki ayrım netleştirilir ve her birinin belirli bir rolü olduğu vurgulanır. Bu sayede, demokratik denge ve

denetleme mekanizmaları güçlendirilir, devletin işleyişi sağlam bir temel üzerine oturtulmuş olur.

a) Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için Cumhurbaşkanı seçer (m.95). Ancak, ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Bu kural, Cumhurbaşkanı seçiminin demokratik bir süreç içinde gerçekleşmesini sağlar ve meclis üyeleri arasından adil bir seçim yapılmasını garanti eder. Ayrıca, Anayasa'nın bir başka hükmüne göre, bir kişi iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez, bu da görevdeki kişinin tekrar seçilme sürecini sınırlar ve yeni liderlerin rotasyonunu teşvik eder. Bu düzenlemeler, Türkiye'nin demokratik işleyişine ve siyasi istikrarına katkıda bulunur.

b) Bakanlar Kurulu ise Başbakan ve Bakanlardan oluşur. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır. Bakanlar ise, TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakan tarafından seçilir ve Cumhurbaşkanı tarafından atanır (m.102). Bu şekilde oluşturulan Bakanlar Kurulu, Millet Meclisi'nden güvenoyu almak zorundadır. Hükümetin kuruluş usulü, parlamenter hükümet sistemine tamamen uyumludur. 1961 Anayasası, tartışmasız bir şekilde parlamenter hükümet sistemini benimsemiştir. Bu sistem, hükümetin yasama organına bağlılığını ve meclisin denetimini sağlayarak, demokratik yönetimin temel prensiplerini güçlendirir. Bu düzenlemeler, Türkiye'nin demokratik yapısını ve yönetim modelini güçlendirirken, hükümetin hesap verebilirliğini ve etkinliğini artırır.

Yargı Organı: Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır, 1961 Anayasası'nın 7'nci maddesine göre. Yargı, Anayasanın üçüncü kısmının üçüncü bölümünde düzenlenmiştir ve mahkemelerin bağımsızlığı ile hakimlik teminatı tanınmıştır. 1961 Anayasası, yüksek mahkemeleri tek tek düzenleyerek, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Uyuşmazlık Mahkemesi gibi önemli kurumları içerir. Anayasa'nın en önemli yeniliklerinden biri, kanunların Anayasa uygunluğunu denetlemekle görevli bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasıdır. Bu Mahkeme, Anayasanın ilk şekline göre TBMM tarafından seçilen 15 üyeden oluşurdu ve beş üyesini TBMM seçmeye yetkilidir. Ayrıca, Anayasa'daki ilk haliyle Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bulunmamaktaydı; bu mahkeme, 1971'deki Anayasa değişiklikleriyle dahil edilmiştir.

Değiştiriliş Usulü: Anayasanın değiştirilmesi TBMM üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı olarak teklif edilmesiyle gerçekleşmektedir. Değişikliğin teklifi için Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu tarafından üye tamsayılarının ayrı ayrı olarak üçte iki çoğunluğuyla kabul edilmesi şartı gerekmektedir (m.155). 1961 Anayasası 1982 Anayasasından farklı olarak Anayasa değişiklikleri üzerinde Cumhurbaşkanına zorlaştırmacı veto yetkisi veya referanduma gitme yetkisini vermiştir. Devletin yönetim biçiminin Cumhuriyet olduğu biçimindeki Anayasa kararı değiştirilemez (m.9).

1961 Anayasasının Uygulanması

1961 Anayasası yürürlüğe girmesinden sonra, 15 Ekim 1961 yılında genel seçimler yapılmıştır. Yapılan seçimler sonrasında CHP %36, Demokrat Partinin yerine kurulan Adalet Partisi %34, Yeni Türkiye Partisi %14, CKMP ise %13 oranında oy aldılar. Yapılan seçimler sonrasında oy oranlarından görüldüğü üzere 27 Mayıs askeri müdahalesinin halk nezdinde halen kabul edilmediğini, seçmen çoğunluğunun halen Demokrat Parti eğiliminde olduğunu anlaşılmaktadır. 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan ikinci genel seçimler sonucunda Adalet Partisi, oyların %53'ünü kazanarak 240 milletvekili çıkardı. Buna karşılık, CHP oyların %29'unu kazanarak 134 milletvekili çıkarabilmiştir.

1971-1973 Anayasa Değişiklikleri: 1971-1973 yılları arasındaki ara dönemde 1961 Anayasası'nda iki temel değişiklik gerçekleşti. 20 Eylül 1971'de kabul edilen 1488 sayılı Kanunla Anayasa'da toplam 34 maddesi değiştirildi ve yedi geçici madde eklendi. Benzer şekilde, 15 Mart 1973'te yürürlüğe giren 1699 sayılı Kanunla Anayasa'nın 4 maddesi değiştirildi ve 2 yeni geçici madde daha eklenmiş oldu. Bu dönemde meydana gelen anayasa değişikliklerinin temel yönleri aşağıdaki gibidir:

a) Yürütmenin Güçlendirilmesi Yönünde Değişiklikler: Madde 64'te Bakanlar Kurulu'na kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin verilmesi; madde 61'e göre Bakanlar Kurulu'nun vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnaları ile nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya yetkili kılınması; madde 120'de üniversite özerkliğinin zayıflatılması ve madde 121'de TRT'nin özerkliğinin kaldırılması hüküm altına alınmıştır.

b) Temel Hak ve Özgürlüklere Getirilen Sınırlamalar: Madde 11'de temel hak ve özgürlüklerin tamamı için geçerli olan genel bir sınırlama hükmünün

getirilmesi; aynı maddenin ikinci fıkrasında temel hak ve özgürlükler için yasal kısıtlama nedenlerinin artırılması ve madde 119'da devlet memurlarının sendika kurma hakkının ortadan kaldırılması hüküm altına alınmıştır.

c)Yargı Denetimine Getirilen Sınırlamalar: Üyelerinin atanmasında Bakanlar Kurulunun aday gösterdiği Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kurulması (m.136); tabii yargı yolu yerine kanuni yargı yolunun getirilmesi (m.32); küçük siyasal partilerin Anayasa Mahkemesine başvurma olanağının kaldırılması (m.149).

d)Ordu ile ilgili Değişiklikler: Sivil iktidardan yeni tavizlerin Askeri otorite tarafından koparılması neticesi olarak Askeri yargı sivil yargının aleyhine olacak biçimde genişlemiştir. Asker şahıslarla ilgili olarak idari eylem ve işlemlerin yargısal denetimi, Danıştay'dan alınarak yeni kurulan Askeri Yüksek idare Mahkemesi ne verilmiştir (m.140). Sıkıyönetime geçiş daha kolay hale gelmiştir (m.124). Sivil şahısların askeri nedenlerle işlemedikleri suçlarından dolayı yargılanmalarının mümkün kılınmıştır. M(138/2).

1961 Anayasasının Yıkılışı: Siyasal şiddet ve terör olaylarının 1975 yılından itibaren tekrar tırmanması ve önüne geçilemez bir hale gelmesinden siyasal sistemde de ciddi şekilde tıkanıklıkların oluştuğu görülmüştür. Örneğin 1980 yılında TBMM yeni Cumhurbaşkanını altı ay süreyle seçememiştir. Bunun neticesinde hükümetler karar alamaz ve meclisler kanun çıkartamaz duruma gelmiştir. 1961 Anayasası yürütmeyi ve devlet otoritesini zayıf bıraktığı düşünüldüğünden bu krizin sorumlusu olarak görülmüştür. Tüm bunların çözümlenebilmesi için, 1961 Anayasasında köklü değişikliklerin yapılması fikri ortaya atılmış olsa da istenilen değişiklikler yapılamadığı gibi, ülkenin içine bulunduğu siyasal ve ekonomik krizden kurtulunamayıp, terör olayları engellenememiştir (Kampüs.beykent.edu.tr).

3.1.5. 1982 Anayasası'nın uyguladığı hükümet sistemi

Bir anayasanın oluşturulması eğer darbeden sonra oluşturuluyorsa buradaki amaç yürütmeyi güçlendirmektir, böylece meclisin elindeki yetkilerin ciddi bir biçimde azaltıldığı görülmektedir. 1924 anayasası sonrası 1982 Anayasası ikinci sert anayasa olma niteliğini bulundurmaktadır. Değiştirilemez maddeleri bulundurması ilk sebebidir; bu maddeler,

1. Yönetim Şekli; Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

2. Cumhuriyetin Nitelikleri; Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.
3. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti.

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli marşı "İstiklal Marşıdır". Başkenti Ankara'dır".

İkincisi ise halk oylaması usulü olmasıdır. Halk oylamasına gerek olmadığı halde anayasa değişikliği için halk oylamasına gidiliyorsa o anayasa sert anayasadır. Yürürlüğe giren 1961 Anayasası sonrası anayasanın yürütmeyi güçsüz bir biçime getirdiği iddia edilmiş, bunun sonucu olarak da 1961 Anayasasının neden olduğu eksiklikler giderilmeye çalışılırken yürütmenin de güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Tüm bunların sonucunda ortaya olağanüstü yetkilerin verildiği bir cumhurbaşkanının, 1982 Anayasasıyla beraberinde karşımıza çıktığını görmekteyiz. Yönetim şekli olarak parlamenter sistemi benimseyen 1982 Anayasası, parlamenter sistemin bilinen bir biçimi olarak yasamanın yürütmeden bağımsız ve farklılığı ilkesine sahiptir. Güçlü bir yürütme oluşturulmak için cumhurbaşkanının yetkileri genişletilmiştir. Bunun sonucunda 1961 Anayasasının cumhurbaşkanlığı temsili ve sorumsuzken, 1982 Anayasasının cumhurbaşkanı ise olağanüstü yetkilerle donatılırken cumhurbaşkanı sorumsuzdur. Tüm bunlar neticesinde 1982 Anayasasının yönetim biçimi olarak Yarı-Başkanlığa çok benzediğinden bahsedilmiştir. Fakat Yarı-Başkanlıkta cumhurbaşkanı halk tarafından seçilirken, 1982 Anayasasında cumhurbaşkanı parlamento (meclis) tarafından seçilmektedir. Böylece Yarı-Başkanlık olarak bu sistemi nitelendirmek doğru bulunmamaktadır. Birçok tarafla parlamenter sisteme uygun olan 1982 Anayasasında, yürütme organının yasama organı karşısında sorumluluğu bulunmaktadır. Güvensizlik oyuyla; göreve başlarken veya görevde bulunan hükümeti yasama organının görevden düşürme yetkisi vardır. Yasama organı da yürütme organı tarafından fesih edilebilir. Günümüzde bu yetki İngiltere'de yasal bir biçimde devlet başkanında bulunmasına rağmen uygulanmasını Başbakan yapmaktadır. Parlamentoyu fesih etmek isteyen Devlet Başkanı bunu Başbakanın isteği üzerine yapabilmektedir. Kuvvetler arası denge yumuşak bir ayrılık bulunmaktadır. 1982 Anayasasının parlamenter yönetim

şekline uygunluğunda başka bir örnek ise ikili bir yapının bulunmasıdır. Anayasa ve kanunlara uygun bir biçimde anayasanın 8. Maddesi gereğince “yürütme yetkisi ve görevi cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulunca uygulanır.” Bakanlar kurulu yürütmenin yerine getirilmesinde sorumlu birimdir. Parlamentodan çıkan bakanlar kurulu, gerçekleştirdiği işlerden sorumluluğu yine parlamentoyadır. Bakanlar kurulu yasama organı tarafından izlediği siyasi tutum nedeniyle gensoru, bütçenin reddi, meclis soruşturması gibi farklı şekillerde denetimi yapılır. Yürütmenin sorumsuz kanadı olan Cumhurbaşkanı da devletin başıdır. Cumhurbaşkanı 1982 Anayasasında parlamento tarafından seçilirken, genel oy ile seçilmemektedir. Bu şekilde parlamenter sisteme uygun olan cumhurbaşkanının seçimi başkanlıktan ayrılmasına neden olan önemli sebeplerden birini oluşturmaktadır. Başka şekilde seçilen cumhurbaşkanı, örnekle halk tarafından veya özel ayarlanan seçmen grubu tarafından, nihayetinde etkisi açısından başkanlık modeline çevrilmesinde uygunluk gösterir.

1982 Anayasasının, 1961 Anayasasından farkı meclis üyeliği bulunmayan bireylerin de cumhurbaşkanı seçilmesinde engel olmadığı kararının alınmasıdır. Koalisyon hükümetleri döneminde mecliste bulunan partilerin kendi üyeleri içerisinde cumhurbaşkanı adaylığı konusunda anlaşma sağlayamadıkları durumlarda, meclis dışından aday gösterebilme durumu fayda sağlayacaktır ve meclis dışından üzerine uzlaşma sağlayabildikleri bir bireyi cumhurbaşkanlığı için aday gösterebileceklerdir. Anayasa mahkemesinin başkanı olan Ahmet Necdet Sezer Türkiye’de bu konunun çok iyi bir örneğidir. Cumhurbaşkanı seçiminde partiler aday üzerinde uzlaşma sağlamadıkları nedeniyle cumhurbaşkanı olarak Sezer’i meclis dışından seçmişlerdir. Başbakanın seçimi meclis üyeleri içerisinde yürütme kanadının baş sorumlusu olarak cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilir. Başbakanın seçimi konusunda yetkisini kullanan cumhurbaşkanı bunu yaparken yetkisinin sınırı bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı, meclisin güvenini sağlayan ve güvenoyu alabilecek birini başbakan olarak atamasını yapması gerekmektedir. Bu durum kural niteliğinde değildir ancak cumhurbaşkanı tarafsızlık kuralı sebebiyle önemlidir. Mecliste hükümet kurma görevini mecliste çoğunluğa sahip parti lideri dururken, cumhurbaşkanının tam tersi hareket ederek sayıca daha az parti liderine de hükümet kurma görevi verdiği olmuştur. Başbakan tarafından seçilen bakanların atması cumhurbaşkanı tarafından yapılır. Bazı parlamenter sistemlerde bakanlar

milletvekili olmak zorunda değildir, ancak İngiltere gibi parlamenter sistemlerin uygulandığı birçok ülkede bakanlar parlamento üyesidir. Türkiye'deki bakanların atamasında genellikle parlamento içerisinde seçilir ama parlamento üyesi olmayanların da bakan olarak görevlendirilmeleri yapılabilmektedir. Başbakan, bakanlarını seçerken istediği kişileri seçmekte sakınca yoktur. Başbakan; bazı parlamenter sistemlerde sadece eşitler arasında birinci sıradayken, 3056 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler sonucunda, Başbakan bakanlar kurulunun lideri ve bakanlıklar ile başbakanlık teşkilatının en yüksek yetkilisi olarak konumlandırılmıştır. 1982 Anayasası, parlamenter sistemin gerekliliklerine uygun olarak, cumhurbaşkanının tarafsızlığını ve sorumsuz oluşunu garanti altına almıştır. 1961 Anayasası'ndaki prensiplere benzer şekilde, cumhurbaşkanının meclisle olan öncül ilişkilerini sonlandırmıştır. Cumhurbaşkanının tarafsız kalmasını amaçlayan bir diğer düzenleme, görev süresinin 1961 Anayasası'nda olduğu gibi yedi yıl olarak saptanmasıdır. Bu sayede, cumhurbaşkanı, kendisini seçen çoğunluğun politik görüşleriyle pozisyonunu özdeşleştirmeyecek ve partilerden bağımsız bir duruş sergileyecektir. Cumhurbaşkanının tarafsızlığını korumak için getirilen bir başka düzenleme ise, bir kişinin iki dönem cumhurbaşkanı olmasının engellenmesidir. 1961 Anayasası'nda bu kural, bir kişinin ardışık iki dönem cumhurbaşkanı olamayacağı şeklindeydi; yani bir kişi cumhurbaşkanlığı yaptıktan sonra başka biri göreve geldiğinde, ilk kişi tekrar seçilebilirdi. Ancak 1982 Anayasası'nda, bir kişinin iki kez cumhurbaşkanı olmasının önü tamamen kapatılmıştır. Cumhurbaşkanı seçimlerinde basit çoğunluğun yeterli olmadığı, nitelikli çoğunluk arayan bir diğer anayasal hüküm de cumhurbaşkanının tarafsızlığını sağlamaya yöneliktir. Genellikle tek bir partinin oylarıyla elde edilemeyecek böyle bir çoğunluk, birden fazla siyasi partinin aynı aday etrafında birleşmesini zorunlu kılar. Cumhurbaşkanının sorumluluk dışı oluşunu vurgulamak için anayasa, karşı imza kuralını da sürdürmektedir. Anayasa'nın 105. maddesi uyarınca, cumhurbaşkanı tarafından, anayasa ve diğer yasal düzenlemelerde belirtilen başbakan ve ilgili bakanların imzasını gerektirmeyen işlemler haricindeki tüm kararlar, başbakan ve ilgili bakanlar tarafından imzalanmalı ve bu kararlar için sorumluluk onlara aittir. Ayrıca, cumhurbaşkanının yemin metninde de belirtildiği üzere, cumhurbaşkanlığı görevinin tarafsız bir şekilde yerine getirileceği vurgulanmaktadır. Anayasa, cumhurbaşkanına parlamenter sistemlerde verilen sembolik yetkilerin yanı sıra, tarafsız bir devlet başkanı olarak ek yetkiler de tanımıştır. Bu yetkiler arasında; TBMM'nin yasama yılının ilk gününde açılış

konusması yapmak, kanunları yayımlamak veya meclise tekrar görüşülmek üzere geri göndermek, meclisi toplantıya çağırmak, kanunları, KHK'lar ve meclis içtüzüğünün anayasaya uygunluğunu sorgulamak için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak, başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek, yabancı devletlere Türkiye'nin temsilcilerini göndermek ve Türkiye'ye gelen yabancı temsilcileri kabul etmek, uluslararası anlaşmaları onaylamak ve yayımlamak, TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığını temsil etmek, Genelkurmay Başkanı'nı atamak, Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek, kararnameleri imzalamak, sürekli hastalık veya sakatlık gibi sebeplerle bazı kişilerin cezalarını hafifletmek veya affetmek, başbakanın önerisi üzerine bakanları görevden almak gibi işlemler bulunmaktadır. 1982 Anayasası, yürütmeyi 1961 Anayasası'ndan farklı bir biçimde ele almış ve onu hem görev hem de yetki açısından bağımsız bir güç olarak tanımlamıştır. Bu yeni düzenleme ile yürütme, yasama organından ayrı, kendisine kanunlarla verilen görevleri icra eden ve gerekli yetkilere sahip bir yapıya kavuşturulmuştur. Anayasa'nın yasama organının üstünlüğünden saparak yürütmeye özerk bir statü atfetmesi sonucunda, meclis çoğunluğuna dayalı parti hükümetleri askeri bürokrasi karşısında güçsüzleşmiş ve askeri bürokrasiye, parlamenter demokrasilerde olmaması gereken bir üstünlük kazandırmıştır. Bu, 1961 Anayasası'nda başlayan ve anti-demokratik yöntemlerle devam ettirilen bir sürecin sonucudur. 1982 Anayasası, parlamenter sisteme uygun maddeler içermekle birlikte, parlamenter sistemle uyumsuz ve yarı-başkanlık sistemine yakın olduğu için eleştirilen maddeleri de barındırmaktadır. Anayasanın tartışmalı yönlerinden biri, parlamenter sistemin sınırlarını aşan ve cumhurbaşkanına olağanüstü yetkiler veren yapıdır. Cumhurbaşkanının, klasik parlamenter sistemdeki muadillerinden farklı olarak, devlet kurumlarına ve özellikle yargı organlarına atama yapma yetkisinin genişletilmiş olması, bu yetkilerin önemini artırmaktadır. Bu atamalar, cumhurbaşkanı tarafından bağımsız olarak yapıldığı ve yargı denetiminden muaf tutulduğu için dikkate değerdir. Cumhurbaşkanının, olağanüstü durumlarda yetkilerinin genişletilmesi ve anayasal bir 'koruyucu' rolü üstlenmesi de bu farklılıklardandır. 1961 Anayasası'ndan farklı olarak, 1982 Anayasası'nda cumhurbaşkanının görev ve yetkileri dağınık hükümler arasında değil, 104. madde altında düzenli bir liste şeklinde toplanmıştır. Bu düzenlemenin, cumhurbaşkanının anayasal sistem içindeki merkezi rolünü vurgulamak için psikolojik bir etki yaratmayı amaçladığı söylenebilir; zira cumhurbaşkanına tahsis edilen geniş

yetkilerin listesi, onun 1982 Anayasası'ndaki önemini açıkça ortaya koymaktadır. 1982 Anayasası'nda, cumhurbaşkanının bakanlar kurulu ve başbakan ile birlikte mi yoksa bağımsız olarak mı kullanacağı yetkilerin belirsizliği dikkat çekmektedir. Anayasa, sadece yürütme ile ilgili seremoniyel işlevlere sahip bir cumhurbaşkanı modeli sunmakla kalmamış, aynı zamanda her üç erk ile ilgili geniş ve aktif görevler, rutin ve potansiyel yetkiler tanımlamış ve cumhurbaşkanını geniş atama yetkileriyle güçlendirmiştir. Bu, anayasal düzeyde kişisel güce yönelme potansiyeli olan bir lider yaratmıştır. 1982 Anayasası'ndaki cumhurbaşkanlığı modeli, yarı-başkanlık sistemine benzer yetkilerle donatılmıştır. Güçlü bir yürütme mekanizması oluşturulurken, parlamenter sistemin özelliklerine uygun bir hükümet yapısı güçlendirilmemiş, bunun yerine olağanüstü yetkilere sahip bir devlet başkanlığı kurumu inşa edilmiştir.

Cumhurbaşkanının yasama sürecine müdahale etme hakkı, yasaları meclise iade etme yetkisi kapsamında parlamenter sistemle uyumlu görünse de bu yetkinin kötüye kullanılması halinde meclisle cumhurbaşkanı arasında anlaşmazlıklar doğurabileceği bir gerçektir. Örneğin, geçmişte DSP-MHP-ANAP koalisyonunun yaşadığı anlaşmazlıklar bu durumun somut örneklerindedir. Meclisin, cumhurbaşkanının geri gönderdiği yasalarda değişiklik yapması, cumhurbaşkanına dolaylı yoldan yasa önerme yetkisi vermiş gibi bir izlenim yaratır ki bu da parlamenter sistemin temel ilkelerine ters düşer. Ayrıca, cumhurbaşkanının anayasa değişikliklerini geri gönderme yetkisi parlamenter sistemde bulunmamakla birlikte, cumhurbaşkanının anayasa mahkemesinde iptal davası açma hakkı vardır. Cumhurbaşkanının yürütme yetkileri, özellikle bakanlar kurulunu yönetme hakkı gibi, sıkça tartışma konusu olmuş ve bu yetkilerin yarı-başkanlık sistemine geçişin bir işareti olduğu iddia edilmiştir. Cumhurbaşkanına, belirli durumlarda bakanlar kuruluna başkanlık yapma yetkisi verilerek, yürütme işlevine doğrudan katılma imkânı sağlanmıştır; bu tür bir yetki parlamenter sistemlerde kesinlikle rastlanmayan bir durumdur. Ayrıca, cumhurbaşkanının bakanlar kurulu kararıyla sıkıyönetim ve olağanüstü hâl ilan etme, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi de parlamenter sistemdeki sembolik devlet başkanlığı yetkilerinin ötesine geçmektedir. Cumhurbaşkanı, bu yetkileri bakanlar kurulu ile birlikte kullansa da olağanüstü hâl ve sıkıyönetim dönemlerinde alınan kararlara karşı yargısal denetimin olmaması, bu yetkilerin ağırlığını artırmaktadır. Bu, cumhurbaşkanına, hükümetle birlikte

yönetimde söz sahibi olma ve politika oluşturma gücü vermektedir. Cumhurbaşkanının yetkileri arasında, Devlet Denetleme Kurulu üyelerini ve başkanını belirleme, aynı zamanda bu kurula kamu kurum ve kuruluşlarını denetleme görevi verme yetkisi bulunmaktadır. Bu kurul, yalnızca cumhurbaşkanının talimatıyla harekete geçerek, geniş bir yetki alanında inceleme, araştırma ve denetleme faaliyetleri yürütebilir. Cumhurbaşkanının bu tür yetkileri, parlamenter sistem içindeki yerleri ve işlevleri açısından ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Cumhurbaşkanının, başbakanın önerisiyle bakanları görevden alma hakkı, parlamenter sistemin temel prensipleriyle çelişir. Parlamenter rejimlerde, anlaşmazlık yaşayan bakanlar genellikle ya istifa eder ya da istifaya zorlanır. 1982 Anayasası'nda tanımlanan ve 'azil' olarak adlandırılabilen bu yetki, yalnızca başbakanın önerisiyle işletilebilir. Bu, söz konusu bakan üzerinde yeterli nüfuza sahip olmayan bir başbakanın, cumhurbaşkanına başvurarak son çare olarak kullanabileceği bir mekanizma olarak görülebilir.

1982 Anayasası, cumhurbaşkanına yargı bağlamında 1961 Anayasası'na kıyasla daha geniş yetkiler vermektedir. Bu geniş yetkiler, klasik parlamenter sistemlerde cumhurbaşkanlarına bahsedilenlerin ötesine geçmekte ve cumhurbaşkanının tarafsızlık duruşunu tehlikeye atmaktadır. Cumhurbaşkanının yargıdaki en kritik yetkilerinden biri, Anayasa Mahkemesi üyelerini atama hakkıdır. Cumhurbaşkanına anayasa mahkemesinin üyelerinin tamamını seçme hakkı tanınmıştır. Anayasa'nın 104. maddesine göre cumhurbaşkanı, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını ve yardımcısını, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini atama yetkisine sahiptir. Fransa'da yarı-başkanlık sistemi uygulanmasına rağmen, oradaki cumhurbaşkanına tanınan yargı yetkileri Türkiye'deki kadar geniş değildir. Fransız 5. Cumhuriyet Anayasası'na göre Cumhurbaşkanı, Yargıçlar Yüksek Konseyi üyelerini atar ve konseye başkanlık eder. Ancak Anayasa Konseyi'nin sadece üç üyesini atama hakkına sahiptir ve Danıştay üyelerinin ataması Bakanlar Kurulu tarafından yapılır (<https://degipark.org.tr>).

3.1.6. 2007 Anayasa değişikliği

2007 Anayasa değişikliği ile yapılması amaçlanan, ordunun başını çeken Kemalist grupların, sivil siyaseti engellemeye ve aynı dönemdeki Dışişleri Bakanı

Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmemesi için ordunun yönelimlerine karşı Ak Parti'nin genel seçimleri öne alarak doğrudan vermiş olduğu bir tepkidir. Ak Partinin 2002 genel seçimlerinde başa gelmesinden sonra 2004 yılında yapılan yerler seçimlerinde de birinci parti olarak sandıktan çıkmayı başarmıştır. Erdoğan ve yakınındakiler 28 Şubat darbecilerinin uygulamaya başlattığı yasaklarla mücadele ederken diğer yandan da darbe hazırlığındaki grupların hedefinde durmaktaydı. "Genç Subaylar Rahatsız" manşetiyle 2003 yılındaki darbe iması Cumhuriyet gazetesi tarafından yayınlanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi yapmış olduğu bu manşet sonrasında Tehlikenin farkında mısınız?" adlı bir kampanyaya daha imza attı. Ankara Tandoğan'da 14 Nisan'da başlayan ve İstanbul, İzmir'in arkasından Samsun'da son bulan meşhur "Cumhuriyet mitingleri" düzenlendi. Buradaki hedeflenen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Çankaya adaylığının engellenmek istenmesiydi. Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt 12 Nisan günü yapmış olduğu basın toplantısında "sözde değil özde laik bir cumhurbaşkanı" ifadeleri üzerine yaylar iyice gerilmiş oldu. Büyük bir coşkuyla AK Parti tarafında karşılanan Başbakan Erdoğan'ın yapmış olduğu açıklama sonucunda cumhuriyetçi ve Kemalistler tekrardan hareketlendi. "Adayımız, bugüne kadar bu yolda olduğumuz, bu hareketi beraber kurduğumuz Abdullah Gül kardeşimdir..."

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bu açıklaması sonrasında AK Parti'nin vermiş olduğu bu karar sonrası yapılan ilk tur oylamada 27 Nisan'da 357 oyu Abdullah Gül aldı. Ancak eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu "367 kuralını" ortaya attı. Bu kurala göre Mecliste nitelikli çoğunluk olan 367 milletvekili, Genel Kurul'da hazır bulunmadığında cumhurbaşkanlık seçiminin ilk turu yapılmamış kabul edilecekti. Abdullah Gül'ü cumhurbaşkanı seçmek için Ak Parti, üçüncü tura milletvekili sayısı nedeniyle ulaşamayacaktı. Bu planın uygulanması için Erkan Mumcu'nun lider olduğu ANAP ile Mehmet Ağar'ın liderlik yaptığı DYP'nin meclise o gün gelmemeleri gerekmekteydi.

Cumhurbaşkanlığı seçimine Mehmet Ağar ve Erkan Mumcu ilk zamanlar katılma niyetleri bulunmaktaydı. Birtakım kimselerin çeşitli baskılarıyla Ak Partiyi cumhurbaşkanı seçimlerinde kendi başına bırakmak için yapılan baskıların sonuç vermesi üzerine meclise girmeyeceklerini Mehmet Ağar yaptığı basın açıklamasıyla

duyurmuştur. Mecliste toplantı yapacak olan Erkan Mumcu toplantısını partide yaptı ve toplantıyı da uzatarak meclise ekibiyle beraber gitmedi.

Her iki parti 27 Nisan günü Meclise gelmedi. Gül'ün 357 oy aldığı seçimleri CHP Anayasa Mahkemesine taşıdı. Yine 27 Nisan gecesini saat 23.20'de Genel Kurmay Başkanlığı kendi internet sitesinde yayınladığı hükümet aleyhine bildiri sonrası tekrardan ortalık karıştı. E-muhtıra ile Ordu, isim belirtmeden Gül'ün cumhurbaşkanı adayı olmasına net bir şekilde karşı durdu.

CHP'nin Anayasa Mahkemesine itirazı kabul edildiği için birinci tur oylamanın sonuçları iptal edildi. 367 krizi sonucunda TBMM'de cumhurbaşkanı seçilemedi. Siyasetteki engeli çözüme kavuşturmak için 22 Temmuz 2007 tarihinde AKP erken seçim çalışması çalışma başlattı. Yapılan seçim sonucunda AKP yüzde 46,58 oy oranıyla 341, CHP yüzde 20,88 oy oranıyla 112, MHP yüzde 14,27 oy oranıyla 71 milletvekili çıkarmıştır.

Seçimlerden sonra meclis ilk seçimlerini 4 Ağustos tarihinde meclis başkanı seçerek yaptı. Muhalefesinde desteğiyle ilk turda AKP'nin Zonguldak milletvekili Köksal Toptan, aday olduğu meclis başkanlık yarışını 450 oy alarak kazandı ve meclisin yeni başkanı oldu. Ezici bir farkla seçimlerden çıkan AKP'nin tekrar karşılaşacağı sorun 367 sorunu olacaktır. Meclisin tekrar CHP tarafından boykot edilmesi karşısında yeterli katılım olan 367 yeter sayısının sağlanması belirsizliğini korumaktaydı. MHP'nin sürpriz çıkışıyla AKP'ye verdiği destekle "AKP kimi isterse aday gösterebilir. Biz Meclis'e gireriz, 367 sorunu yaşanmaz" açıklaması ile oluşabilecek krizi ortadan kaldırdı.

28 Ağustos 2007 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminin üçüncü turunda Abdullah Gül Türkiye Cumhuriyeti'nin 11. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Meclis tarafından seçilen son Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'dür. Tekrar bu şekilde krizlerle karşılaşılmamak için meclise verilen önergeyle Anayasa değişikliğine gidilerek, cumhurbaşkanının halk tarafından beş yıllığına seçilmesi karara bağlanmıştır.

Yine aynı tarihte AKP, Ahmet Necdet Sezer'in önerilen anayasanın değiştirilmesi için referanduma götürmesini beklerken, anayasa değişikliğinin yeniden görüşülmesi için tekrar meclise gönderdi. Bunun üzerine AKP üzerinde hiçbir değişikliğe gitmeden ANAP'ın da desteğini alarak yeniden meclisten geçirdi.

Referandum ile seçimi aynı günde gerçekleştirmeye çalışan AKP 120 günlük süreyi 45'e indiren yasayı da meclisten geçirmeyi başarmıştır. Referandumu engellemek isteyen Sezer, kendisine verilen yasal bekleme süresini sonuna kadar kullanarak son anda anayasa değişikliğini referanduma gönderdi. Referandum düzenleme süresinin kısılması için yapılan değişikliği de tekrar görüşülmek üzere geri meclise gönderdi. Bunu yaparak AKP'nin genel seçimleri ve referandumu 22 Temmuz'da düzenleme niyetini tamamen bitirdi.

21 Ekim 2007 tarihinde cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi için yapılan anayasa değişikliği halka sunulmasıyla yüzde 68.9 evet oyu almıştır. Böylece 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül meclis tarafından seçilen son cumhurbaşkanıdır (<https://dergipark.org.tr>).

3.2. Parlamenter Sistemin Avantaj ve Dezavantajları

3.2.1. Parlamenter sistemin avantajları

Bu sistemin avantajlı olarak görülmesinin nedenleri arasında sistemin kilitlenmesine müsaade etmeyecek bir yapı olmasıdır. Parlamenter sistemlerde yasama ve yürütme erklerinde ayrılık ve iş birliğinin yumuşak olması nedeniyle bu güçlerin birbirleriyle kriz yaşaması ihtimali oldukça düşüktür. Sistemde kriz yaşanmaya başlansa bile “güvensizlik oyu ve fesih” gibi çözüm araçları bulunmaktadır. Problemlerle karşı karşıya kalındığında yasama ve yürütmeden vazgeçilerek demokratik sisteme el atılır ve sistemin işlemesi sağlanır. Bu sebepler neticesinde parlamenter yönetim şekillerinde sistemden kaynaklı sorun yaşanması ihtimali oldukça düşüktür (Efe vd., 2015, s. 156).

Parlamenter sistemde sorunların çözüm yolu olarak görülen Güvensizlik oyu ve fesih yoluyla esnek ve çözüm odaklı bir yönetim biçimi şeklinde kabul edilmektedir. Parlamenter sistemlerde seçimlerin yenilenmesinde esnek bir düzen bulunmaktadır, sistem krizine sebep olmadan halkın desteğini yitiren hükümetler başkanlık sisteminin tersine hemen değiştirilebilir. Uzlaşmacı ve paylaşımcı bir yapıya sahip olan parlamenter istemde kazanan her şeyi kazanamaz ve kaybeden de her şeyi kaybetmez. Başkanlık sisteminde bu durum böyle iken parlamenter sistemlerde bu durum bu şekilde değildir, yani hükümet her şeyi kazanmış sayılmaz. Hatta hükümet yasama organının güveniyle görevde kalabilmektedir. Her ne kadar

istikrarsızlık baş gösterse de parlamenter yönetimlerin koalisyonlarla yönetildiklerini düşündüğümüzde birden fazla siyasi partiye devlet yönetimi imkânı yani hükümet olma imkânı vermektedir (Kalaycıoğlu, 2005, s. 24). Küçük partilerin de söz sahibi olmasından dolayı hükümeti düşürme imkanları bulunmaktadır. Hükümetin ve büyük partilerin, küçük parti gruplarının da çıkarlarını gözetmeye mecbur kalmaktadırlar.

Parlamenter yönetimde devlet başkanının uzlaştırıcı gücü bulunmaktadır. Partiler üstüdür ve bunun için tarafsızdır, bu sebepten dolayı kriz söz konusu olduğunda arabuluculuk yaparak taraflar arasında sakinleştirici bir yöntem sergileyebilmektedir.

3.2.2. Parlamenter sistemin dezavantajları

"1982 Anayasası hazırlanırken klasik parlamenter sistemlerde bulunan cumhurbaşkanının sorumsuz ve sembolik yetkilerinin yerine; sivil yönetime, askeri vesayetin yaptırım gücünü gösterebilmesi için cumhurbaşkanına üst düzey yetkiler verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı makamı 1961 darbesi sonrasında ele geçirilmesiyle her zaman kendilerine yakın asker kökenli birileri vasıtasıyla elde tutulabileceği ihtimali varsayılmıştır. Halbuki Turgut Özal'ın 1989 yılında seçilen ilk sivil olmasıyla, demokrasi lehine bu planları bozulmuştur. Cumhurbaşkanının 2014 yılında halk tarafından seçilmesi neticesinde siyasette en etkili unsur haline gelmiştir (Memur-Sen, 2017, s. 2011).

Parlamenter sistemini ülkemize net bir biçimde yerleştiren 1961 Anayasasından, 2002 yılında AKP'nin tek başına iktidarı eline almasına kadar ki geçen 41 yıllık sürede 32 farklı hükümet kuruldu. Parlamenter yönetim şekli olan ülkemizde 95 yılda 65 hükümet kurulurken, 2017 sonrası kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Yeni Hükümet Sistemi de dahil 1923-2024 tarihleri arasında toplamda 67 hükümet kurulmuştur. Parlamentodan güvenoyu almayan hükümetlerin ülkemizdeki görev süreleri 1,5 yıldan az olmuştur. Bunun sonucunda hükümet krizlerinin yaşanmasından dolayı siyasal anlaşmazlıklar, kısa süreli koalisyonlar, cumhurbaşkanı ve meclis başkanının seçilememesi gibi bir sürü sorunlarla karşılaşmıştır (Abur, 2017, s. 482).

4 Temmuz 1776 yılında kurulan ABD'nin yeni Anayasasını kabul etmesinden sonra yapılan seçimle, George Washington 30 Nisan 1789 yılında ilk ABD başkanı

oldu. 2024 yılına kadar 235 yıllık ABD Başkanlık sisteminde ise sadece 46 hükümet kurulmuştur.

3.3. Türkiye İçin Başkanlık Sisteminin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Başkanlık sisteminde önceden bilinebilirlik durumu demokrasi açısından oldukça kuvvetli bir durumdur. Bunun nedeni oy veren seçmen oyunu kime verdiğini aday kazanması durumunda kendisini kimin yöneteceğini önceden bilir (Can, 2013, s. 180).

Parlamente yönetimlerde koalisyonla yönetilen hükümetlerin politikalarından kaynaklanan bir sorunda problemi diğer koalisyon ortağının üstüne atabilir. Bu durum hesap sorulabilirlik açısından seçmen hangi partiye veya hangi lidere yapılan yanlıştan dolayı işin hesabını kime soracağını bilemez. Parlamento sistemde hükümet genelde başarısızlığın sebebini muhalif partilerin neden olduğunu söyleyebilir (Hekimoğlu, 2009, s. 180).

Halkın yöneticilere hesap sorması açısından seçimler çok önemli bir yoldur. İşlerin iyi gitmemesini seçimler yoluyla halk, sorumlu kişiye oy vermeyerek hesap sorabilmektedir (Yazıcı, 2005, s. 134).

Başkanlık sisteminde yönetim güçlüdür ve istikrarlı bir şekilde hareket edebilmektedir. Başkanlık sisteminde hükümet krizi çıkmaz, çünkü belirli bir süreliğine seçilen başkan güvensizlik oyuyla parlamento tarafından görevine son verilemez. Doğrudan halkın kendisi seçmesinden dolayı, başkan görevden alınma endişesi yaşamadan devlet işlerini görev süresi boyunca rahatça yönetir (Döner, 2013, s. 177).

Başkanını seçmek isteyen halkın oldukça bilgili ve bilinçli olması esastır. Çünkü seçilecek olan başkanın veya hükümetin hedefi devletin ve milletin çıkarlarını gözetmek olmazsa, yönetim sisteminin ne olduğunun hiçbir önemi olmadan o ülkenin batması kesindir (Ergün ve Çalışkan, 2016).

Ülkemizde Koalisyon riskini bünyesinde barındırmayacağını düşünülmesi ve iki başlılığın yürütmede bulunmaması, kararların alınmasında daha hızlı alınabilmesine olanak verdiği düşünüldüğü için başkanlık sistemine olumlu bakılmıştır. Ancak kararların alınmasında, alınan kararların yanlış olabileceği tehlikesini de beraberinde taşımaktadır.

4. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNE GEÇİŞ

4.1 Türkiye'de Cumhurbaşkanlık Sistemine Yönelik Siyasi, Hukuki ve Demokratik Açıdan Görüşler

Bu bölümde Türkiye'de 16 Nisan 2017 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan yeni yönetim modeli olan Cumhurbaşkanlığı hükümet modelinin özelliklerini, diğer yönetim sistemleriyle karşılaştırılmasını ve anayasada yapılan 18 maddelik değişim ele alınacaktır. Bu incelemeyle bazı konuların değerlendirilmesi yapılarak, yeni yönetim sisteminin olumlu ve olumsuz özellikleri anlatılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmanın başka bir amacı da cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin olanaklarından bahsedilecektir. Ülkemizde, parti disiplini ve ideolojik farklılıkların ciddi şekilde kendini gösterdiği ortamda, başkanlık sistemi, partinin almış olduğu genel kararlarına uymayan bireysel eylemler ve sınıf üstü davranışlarla sonuçlanarak yasama hareketinin yürütülmesinde tutarsızlıklarına neden olabilir (Evcimen, 1992, s. 323).

Hükümet kendi partisinin farklı görüşlerini dahi dikkate almamasına diğer yandan başkanın, mensubu olduğu partinin karşı tutumuna rağmen muhalefetin desteğiyle kararlarını Senato'dan geçirebildiği Başkanlık sisteminde demokrasi kültürünün gelişmiş olması şarttır. Özbudun'un belirttiğine göre siyasi istikrar ve yönetim istikrarı farklı kavramlardır. Başkanlık modelinde yürütmeyi bir kişinin yapması, başkanın uyum içerisinde çalışmadığı bakanı görevden alırken kimseden onay almadan yapabilme yetkisi istikrarlı bir yönetim biçimini oluştururken, siyasi istikrar olarak kendi başına yeterli değildir. Meclis çoğunluğunun ve başkanın karşıt siyasi partilerden oluştuğu zamanlarda meydana gelen siyasi krizlerde görülmektedir. Başkanlık modelinde bu durumu aşacak başka bir mekanizma bulunmamaktadır. Ülkemizdeki katı parti disiplinin neden olduğu abartılı derecede kutuplaşmış keskin görüş farklılıkları olduğundan dolayı sorun daha fazla çıkmaza giriyor. Özbudun'un belirttiğine göre, parlamenter sistemin ılımlı olması, çok partili sistemlerde hesap verme mekanizmasının olması ve kabinelerin seçimlerden önce açıklandığı belirtilmiştir. Başkanlık sisteminde seçimler yenilenemezken, parlamenter sistemde hesap vermenin bir an önce olabileceğini belirtmiştir. İç savaşta dahi Fransa, anayasal krizi olduğu halde parlamenter sistemi bir kenara bırakmadığını,

Türkiye'nin de parlamenter yönetim modelinden ayrılmaması gerektiğini söylemiştir (Özbudun, 2015, s. 2-6).

Başkanın belirli bir süreliğine halk tarafından doğrudan seçilmesi, güvenoyuna ihtiyaç duyulmaması ve meclisin görevden alma gibi yetkisi olmadığı için istikrarın yükseleceği gibi durumlara olan güven, başkanlık ve yarı-başkanlık modelini isteyenlerin temel düşünceleridir. Temel olarak bu düşünce doğru gibi gözükse de halk tarafından seçilmesinin bazı problemleri bulunmaktadır. Halk tarafından seçilen bir başkan, kendisi ve seçmenlerin adına iktidarı kişiselleştirme içerisine girebilir. Seçmelerin abartılı beklentisinin hedefi durumuna girebilme ihtimali, başkanın plebisitçi ve otoriteryen amaçlarını destekleyebilir ve başkanın düzenli kriz yönetimi içerisine girmesine neden olabilir (Erdoğan, 1996, s. 6).

Başkanlık sisteminde, seçmen baskısından kurtarılmak istenen hükümet mensuplarının ve yeniden seçilmek istenen kabine üyelerinin hareket alanlarının kısıtlanması gibi pozitif durumlar olmasına karşın, başkanın bir başına kabine üyelerini atama ve değiştirme yetkisine sahip olması kabine üyelerinin değişimini daha sıklıkla gerçekleştirmesine sebep olabilir. Başkanlık modelinin eleştirilmesine sebep olan nedenler arasında bu durum da gösterilebilir (Ay, 2004, s. 67).

Başkanın yasaları veto etmesi durumunda, her iki meclisin de söz konusu yasayı onaylamak için 2/3 oy çokluğuna ulaşması gereklidir, bu da başkanlık sistemini, parlamenter sisteme kıyasla daha işlevsel ve hızlı bir karar alma süreciyle ilişkilendirir. Ancak, bu yapı aynı zamanda yasama süreçlerini geciktirebilir, bu da başkanın bazı durumlarda kararname ile yürütmeyi tercih etmesine neden olabilir (Oruçlu, 2008, s. 224).

Başkan, Senato ve Temsilciler Meclisi'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde birbirinden bağımsız olması, bu makamların uzlaşmasını oldukça zorlaştırırken, başkanlık sisteminin işleyişindeki zorluk da bundan meydana gelmektedir. Parlamenter yönetim modellerinde yasama ve yürütme erkleri birbirine daha yakın olduğundan dolayı birbirleriyle ilişki kurabilmeleri daha hızlıdır. Uzlaştırıcı ve dengeleyici bir gücü olan cumhurbaşkanı bu duruma katkı sağlar. Diğer taraftan Meclis hükümet modeli ile başlayıp, parlamenter hükümet sistemine anayasal düzenimiz geçmiştir.

Bayram ise, siyasi partilerin başkanlık modeline ilişkin argümanlarını ele alarak muhalefetin eleştirel bir yaklaşım sergilediği bazı argümanları sıralamaktadır. Buna göre, AK Parti'nin önerdiği sistem dünya genelinde demokratik başkanlık sistemlerinden ziyade özgün bir yaklaşım olan alaturka ve otoriter bir sistemdir. Türk tipi veya Türkiye modeli olarak adlandırılmasının gerçek niyeti başkanlık sistemi veya demokratikleşme değil, otoriterleşme ve tek adam yönetimi oluşturmaktır. Ayrıca, Türkiye'nin daha ciddi ekonomik ve demokratikleşme sorunları olduğu ve hükümet sisteminin değiştirilmesinin acil bir sorun olmadığı vurgulanmaktadır (Bayram, 2016, s. 40-41).

Türkiye'de uygulanan parlamenter modelde, kanunların %98'inin hükümetin tasarısıyla meclis tarafından kabul edilmesine dikkat çekerek, hükümetin meclis tarafından düşürülme olasılığının ciddi bir şekilde düşük olduğunu belirtir ve yürütmenin zaten güçlü olduğunu ifade eder. Ancak, seçim zamanında yürütmeden sorumlu kişinin kim olacağını belli olmaması sebebiyle parlamenterler hesap verilebilir değildir, net ve şeffaf bir sistem değildir. Tıkanıklığı gidermek için uygulanan siyasetteki fesih durumu, bazen de bir seçim vasıtası amacıyla kullanıldığını söylemektedir. Kuzu, bu durum hakkında şunları söylemektedir: "Hangi parlamento çoğunluğu kendi partisinin oluşturduğu hükümeti düşürüyor? Ya da hangi hükümet Cumhurbaşkanı aracılığıyla dayandığı parlamentoyu feshediyor? Bu, bindiği dalı kesmek anlamına gelir. Parlamenter rejimde fesih yetkisi, genellikle hükümetin parlamentodaki desteğini güçlendirmek için başvurduğu bir mekanizma şeklini almıştır " (Kuzu, 2011, s. 82-90).

Başkanlık sistemlerinin eleştirilmesindeki yönlerinden biri, yasama ve yürütme organlarının aynı düşüncedeki bireylerin kontrolünde olduğunda, yasaların tamamı ya da başkanın gerçekleştirmek istediği her şeyin meclisten geçecek olmasıdır. Aynı siyasi partiden olan yasama yürütme güçleri asla fikir ayrılıkları yaşamazlar düşüncesi kesinlikle doğru değildir, çünkü daima fikir birliği içerisinde hareket edeceklerinin garantisi söz konusu olamaz. Bir örnekle; 1993 yılında başkan ve kongrede bulunan çoğunluk aynı partiden oldukları halde başkan için çok önem arz eden bütçe ve ticari düzenlemeler kongrede çok küçük oy farkıyla kabul edilmiştir (Tosun ve Tosun, 1999, s. 72).

Fendoğlu'na göre Türkiye, heterojen nüfusu, ideolojik farklılıkları ve imparatorluk mirasını bir araya getiren bir ülkedir. O, iki başlı parlamenter

sistemlerin daima krizlere kolay girdiğini, 93 yıllık Cumhuriyet tarihinde 64 hükümetin göreve geldiğini belirtirken, bu durumun siyasi istikrarsızlığın net bir göstergesi olduğunu dile getirir. Türkiye'nin gündeminde sıkça yer alan doğu sorununun başkanlık sistemiyle aşılabacağına inanmaktadır. Siyasi krizlere, darbelere, koalisyon hükümetlere dikkat çekerek, 1982 Anayasasından itibaren düzenlenen 18 anayasa değişikliği yapıldığı halde siyasi zorlanmaların olabileceğini söylemiştir. Ayrıca, 1961 Anayasası'ndan 2017 yılına kadar 251 gensorunun sadece 2'si, 644 meclis soruşturmasının 14'ü, 888 meclis araştırmasının 14'ü ve 232 genel görüşme talebinden sadece 53'ü kabul görmüştür, bundan dolayı meclisin yürütmeyi denetleme mekanizmalarını hemen hemen hiç kullanmadığını belirtir. Fendoğlu'ya göre Meclis dışından gelen devlet başkanı meclisin itibarını yükselteceği görüşündedir ve bütçenin meclis tarafından yapılmasının doğru olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, yatırımların, atanmaların, fiyat ve para politikalarının hükümet yerine meclis tarafından belirlenmesinin daha uygun olacağını savunmaktadır. Başkanlık sistemine yapılan eleştirilerin ABD haricinde başka ülkelerde uygulanabilir olmadığını ise Arjantin, Brezilya, Nijerya, Azerbaycan gibi ülkelerin Türkiye'nin olduğu gibi köklü bir devlet tecrübesinin olmamasına, birçoğunun yakın zamanda bağımsızlığını ilan etmiş ve siyasi birliklerini oturtmamış ülkeler olmaları nedeniyle yanlış olduğunu düşünmektedir. Son bir örnekle, Cumhuriyet tarihinde Gazi Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Kenan Evren ve Turgut Özal da parlamenter sistemde oldukları halde, başkan gibi yönetim sürdürdüklerini ve Türkiye açısından en doğru yönetim şeklinin başkanlık sistemi olması gerektiğini savunmuştur (Fendoglu, 2012, s. 46-55).

4.2. Cumhurbaşkanlığı Yeni Hükümet Sistemi

"Cumhurbaşkanlığı yeni hükümet sistemi, sert bir kuvvetler ayrılığına dayanan, denge ve denetim mekanizmalarıyla tüm kuvvetlerin birbirini kontrol edebilme özellikleri vardır " (Akıncı, 2017, s. 28).

"Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi yürütmenin tek başlı olduğu ve direkt olarak seçmen tarafından seçildiği bir modeldir. Yürütme organı yasama içerisinden seçilmediği için kuvvetler ayrılığı serttir. Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesiyle birlikte, yürütme erkinin meşruiyeti daha da artmış olacaktır. Yasama üyelerini, yürütmenin işlevinde yer almadığından yalnızca yasama

faaliyetlerinde bulunacak ve bunun sonucunda kalitesi yükselecektir " (Yıldırım, 2017, s. 81).

"Kuvvetler ayrılığına dayanmakta olan bu yeni sistemin, parlamenter sistem gibi tarihi bir geçmişi yoktur. Yapısı itibariyle ülkemize özgü bir sistemdir. Kuvvetler arası ayırımın net olduğu cumhurbaşkanlığı hükümet modelinde, kuvvetler arasında getirilen denetim ve denge mekanizması sayesinde bu kuvvetler birbirini gözetler durumdadır " (Akıncı, 2017, s. 36).

"Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde olan yasama ve yürütme erklerinden herhangi birisi seçimlerin yenilenmesini isteyebilmektedir. Bu karar sonucunda yasama ve yürütmenin seçimleri aynı gün yapılarak krizlerin önlenmesi amaçlanmıştır.'

- •Yürütmenin seçimi doğrudan halk tarafından yapılmaktadır.
- •Cumhurbaşkanının siyasal partisiyle bağı devam etmektedir
- •Yürütme gücü tek başlı bir yapıya sahip olup, yürütme gücünün görev ve yetkileri cumhurbaşkanının kendisinde birleşmektedir.
- •Cumhurbaşkanı, devletin ve yürütmenin başıdır. Yasamadan bağımsız olarak cumhurbaşkanı; yardımcılarını, bakanları ve üst düzey bürokratları atayabilmektedir.
- •Yasama yürütmeden bağımsızdır, bunun sonucunda yasamanın kalitesi artacaktır.
- •Yürütmeye bütçe kanunu teklif etme yetkisi verilmiştir. Böylece bütçenin onaylanmaması halinde bir önceki yılın bütçesiyle aynı biçimde devam etmesi sağlanmaktadır. Bu yetki neticesinde sistemde meydana gelecek krizlerin önüne geçilmektedir.
- •Güçlü yürütme ile vesayet odaklarını (askeri, bürokrasi vs.) baskı altında tutarak, sivil ve siyasal alanı genişletmek suretiyle demokrasinin devamlılığını amaçlamaktadır.
- •Yasama ve yürütme erklerini farklı seçimlerle seçen seçmen, diğer yönetim şekillerine göre çok daha güçlüdür"

- Yasama ve yürütme güçlerinin belirlenmesi, siyasi ayrışmaların merkezde birleşmesini sağlayan zorunlu bir birlikteliği öngörmektedir.
- Parlamenter yönetim modelindeki gibi iktidara seçilmenin ve iktidarda kalmanın belirli süresinin olmaması durumuna baktığımızda, daha ılımlı bir yapısı bulunmaktadır.
- Cumhurbaşkanı'nın cezai ve siyasi sorumluluğu mevcuttur.

4.2.1. Yeni sistemde cumhurbaşkanının görev ve yetkileri

Cumhurbaşkanının, yeni yönetim sistemiyle birlikte yürütmenin başı olarak görev ve yetkileri şunlardır;

- "Devletin başı cumhurbaşkanıdır ve yürütme yetkisi cumhurbaşkanındadır.
- Türk silahlı kuvvetlerinin kullanımını hakkında karar cumhurbaşkanına aittir.
- TSK'ya TBMM adına başkomutanlık yapar.
- Üst düzey kamu görevlilerini atar.
- Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları kendi iradesiyle oluşturur.
- Uluslararası antlaşmaları onaylar ve yayınlar.
- Olağanüstü durumlarda OHAL ilan eder.
- Engellilik, yaşlılık ve sürekli hastalık gibi durumlarda bazı kimselerin suçlarını hafifletmek ya da tamamen kaldırmakla yetkilidir."
- Yürütmeye ilişkin kararname çıkarabilir.
- Bütçe kanunu hazırlar ve meclise gönderir.
- Anayasa Mahkemesi'nin ve HSK'nın üyelerini seçer.
- Yasamadan gelen kanunları onaylamak, veto etmek ve iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine göndermek.
- Cumhurbaşkanlığı seçimlerini ve yasama seçimlerini yenileyebilir.

4.2.2. TBMM'nin cumhurbaşkanlığı hükümet şekline göre görev ve yetkileri

- "Kanun koyabilir, değiştirebilir ve kaldırabilir.
- Savaş ilanına, Genel ve özel af ilanına karar verebilir.
- Uluslararası antlaşmalarının onaylanmasını uygun bulmak.
- Paranın basılmasına karar verir.
- Bütçe kanunu ve kesin hesap kanunlarının tekliflerini görüşmek ve kabul etmek."
- Seçimlerin yenilenmesine meclis içi belirli çoğunluk ile karar vermektir.

4.2.2.1. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde uygulanan KHK ve cumhurbaşkanı kararnameleri

"KHK ilk olarak hukukumuzda 1961 Anayasasında 1971 değişikliğiyle girmiştir. Anayasadan doğrudan aldığı yetkiye dayanarak, hükümet tarafından çıkarılan ve parlamentonun onayıyla kanun gücü kazanan kararnameler, maddi anlamda kanun gücüne sahiptir " (www.tbmm.gov.tr.2017).

4.2.2.1.1. KHK ile yapılan düzenlemeler

"Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişin ilk KHK'si 698 sayılı KHK'dir. Erken seçim kararı alınıp 24 Haziran'da seçimlerin yapılması sonrasında, yeni sistemde KHK çıkarma yetkisi bakanlar kurulundadır. KHK ile birlikte icra vekilleri, Nizamname ve bakanlar kurulu ifadelerinin yerini Cumhurbaşkanı almıştır. Bakanlıkların teklifleri ile ilgili geçen maddelerden teklif kaldırılmış direk olarak Cumhurbaşkanı ibaresi getirilmiştir " (http://www.resmigazete.gov.tr/,2018).

"7 Temmuz tarihinde çıkarılan 699 sayılı KHK' de; Cumhurbaşkanının, Yardımcılarının ve bakanların nasıl yemin edeceği düzenlenmiştir. Yardımcıları ve kabinesinin açıklanmasının devamındaki günün beraberinde yemin edileceği KHK ile belirlenmiştir " (http://www.resmigazete.gov.tr/,2018).

700 sayılı KHK ile, "Başbakanlık ibarelerinin yerini Cumhurbaşkanlığı, 'başbakanlıkça ifadelerinin yeri ise 'Cumhurbaşkanlığınca' şeklinde değiştirildi " (http://www.resmigazete.gov.tr/, 2018).

4.2.2.1.2. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yeni düzenlemeler

Yeni sistemle beraber hukuk sistemimize giren Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, yürütmenin başı olarak cumhurbaşkanına verilmiştir. Kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, başbakanlık kararları gibi işlemlerin tamamı kaldırılarak bu uygulamaların yerini Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi almıştır.

Cumhurbaşkanlığı 6 ayrı konuda Kararname çıkarabilmektedir.

- a. Cumhurbaşkanlığı, Olağanüstü hallerde ve olağanüstü halin gerekli kıldığı tüm hususlarda çıkarabilir.
- b. Kararnameyle Kamu tüzel kişiliği kurulabilir.
- c. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri düzenlenir.
- d. Cumhurbaşkanlığı, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler bölümündeki, hak ve özgürlükleri kararname ile düzenleyebilir.
- e. Yürütmeye ilişkin konularda çıkarılabilir.
- f. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle; Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri düzenlenir (www.tbmm.gov.tr, 2017).

Yeni sistemin uygulanmaya başlanması ile birlikte çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (www.tbmm.gov.tr, 2017).

1. Cumhurbaşkanlığının ve bakanlar kurulunun teşkilat yapısı yeniden düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, başbakanlık olan ifadelerin tamamı cumhurbaşkanı adını aldı.
2. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kamu kadrolarında düzenlemeler yapılmıştır. Kararnameler yayımlandığı günden itibaren yürürlüğe girmektedir.
3. Kamu kurumlarına, kuruluşlarına ve kamudaki üst kademe yöneticilerini atama biçimi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenmektedir.
4. Adli Tıp kurumunun görev ve yetkilerine ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi düzenlemektedir.
5. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yargı kurum ve kuruluşları dışındaki tüm kurumların denetimi ile ilgili düzenlemeler içermektedir.

6. Cumhurbaşkanına bağlı Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilat, görev, yetki, çalışma usulü ve esaslarını Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi düzenlemektedir.
7. Yeni kurulan Savunma Sanayi Başkanlığının görev yetki ve sorumlulukları Cumhurbaşkanı Kararnamesiyle düzenlemektedir. Cumhurbaşkanına bağlı olan ve tüzel kişiliği bulunan; başkan, başkan yardımcıları ve hizmet birimlerinden oluşan Savunma Sanayi Bakanlığı kurulmuştur. Cumhurbaşkanına bağlı olan kurumun başındaki başkanın sorumluluğu doğrudan Cumhurbaşkanına karşıdır.
8. Başkentte yalnızca barış zamanı görev yapmak üzere bir Yüksek Askerî Şûra, Cumhurbaşkanı kararnamesi ile kurulmuştur. Üyeleri; Cumhurbaşkanı yardımcısı, Adalet Bakanı, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı, Hazine ve Maliye Bakanı, Milli Eğitim Bakanı (bu iki bakanlık yeni düzenleme ile eklenmiştir), Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarıdır. Cumhurbaşkanı, gerekli gördüğü durumlarda Yüksek Askerî Şûra'ya katılır ve başkanlık eder. Katılmadığı zaman ise yardımcısı bu görevi üstlenir (<http://www.resmigazete.gov.tr/>,2018).

"Yüksek Askerî Şûra, görevlerini yerine getirmek üzere, Cumhurbaşkanı yardımcısının duyurusu ile yılda en az bir kez bir araya gelir. Karar aşamasında kullanılan oylar eşit olduğunda, başkanın bulunduğu tarafın kararı kabul edilir. Alınan kararlar gizlidir ve sadece Yüksek Askerî Şûra'nın izin verdiği konular Milli Savunma Bakanı tarafından yayımlanır. Ayrıca, Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıkları yeni kurulan Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır" (<http://www.resmigazete.gov.tr/>,2018).

4.3. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Parlamenter Sistem ve Başkanlık Sistemine Göre Farklılıkları

4.3.1. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin parlamenter sistemine göre farklılıkları

"Hükümet, Parlamenter sistemde Başbakan'ın liderliğinde olup Meclis'in içinden çıktığı için Meclis'e karşı sorumludur. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, Cumhurbaşkanı millet tarafından seçildiğinden, millete hesap

vermektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde denetim makamı sadece millettir" (Tan, 2017, s. 281).

"Parlamente sistemde yürütme organında hem cumhurbaşkanı hem de başbakan bulunur, bu nedenle çift başlıdır ve krizlere yatkındır. Cumhurbaşkanı ile Başbakanın siyasi hedefleri farklı olduğunda, bir atama kararı bile alınmamakta ve atamalar vekâleten yapılmaktadır. Ancak, Cumhurbaşkanlığı hükümet modelinde, Cumhurbaşkanı atamaları doğrudan yapmaktadır, bu da hızlı kararlar alınmasını sağlamaktadır " (Bingöl, 2017, s. 79).

"Parlamente sistem yapısı gereği koalisyonlara oldukça yakın bir yapısı bulunmaktadır. Ülkede seçim barajı bulunmasa dahi hükümetin kurulması ve parlamentonun oluşmasında sorunlar ortaya çıkabilir. Ancak, yetkili bir Cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan seçildiğinde, Başbakanlık makamı bulunmadığı için koalisyonlu hükümet sorunu ortadan kalkacaktır " (Tan, 2017, s. 279-280).

Parlamente sistemde Cumhurbaşkanı, göreviyle ilgili sorumsuzdur. Tek başına yaptığı işlemlerden sorumluluğu bulunmazken, karşı imza kuralıyla yapmış olduğu işlemler ilgili bakanın ve başbakanın sorumluluğundadır. Ancak, Cumhurbaşkanlığı hükümet modelinde Cumhurbaşkanı, tek başına yaptığı, onayladığı karar ve yetkilerden sorumludur. Seçimlerin yenilenmesi, Parlamente sistemde sıklıkla gündeme gelebilmesi, ülkede ekonomik ve siyasi açıdan istikrarsızlıklara sebep olmaktadır. Oysaki; Cumhurbaşkanlığı hükümet modelinde, Cumhurbaşkanı ve parlamento seçimlerinin aynı anda yapılması hem siyasi hem de ekonomik istikrarı beraberinde getirmektedir " (Bayraktar, 2017, s. 210).

"Parlamente yönetim şeklinde hükümet kurulduktan sonra yeni kurulan hükümet güvenoyu alamazsa düşürülmekte veya seçimlerin yenilenmesine bile gidilebilmektedir. Ancak Cumhurbaşkanlığı sistemine göre kabineyi kuran Cumhurbaşkanının Güvenoyu almak gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır " (Bingöl, 2017, s. 80).

"Cumhurbaşkanı'nın Parlamente yönetimde cezai sorumluluğu bulunmazken, cumhurbaşkanlığı hükümet şeklinde Cumhurbaşkanı'nın cezai sorumluluğu bulunmaktadır" (Bingöl, 2017, s. 81).

"Cumhurbaşkanı, Parlamenter yönetim şeklinde göreviyle ilgili yaptığı işlemlerden dolayı yasama ve yargı organı tarafından herhangi bir denetime tabi tutulmamaktadır. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise Cumhurbaşkanı, yaptığı tüm işlemlerden dolayı meclis tarafından denetlenebilmektedir" (Alkan, 2017, s. 102).

"Cumhurbaşkanı, Parlamenter sistemde sadece vatana ihanet suçlamasıyla yargılanabilmekteyken, bunun haricinde imzaladığı kararlar ve emirlerden dolayı yargılama yapılamamaktadır. Ancak, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde göreviyle ilgili tüm konularda yargılanabilmektedir" (Tan, 2017, s. 281).

Madde 105'e göre; Anayasa değişikliği kapsamında düzenlenen "Cumhurbaşkanının suç işlemesi iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Verilen önerge neticesinde Meclis, en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün yapacağı gizli oylama sonucunda soruşturma açılmasına karar verebilir." SETA'nın hazırlamış olduğu analize göre, yeni düzenlemeyle olası bir soruşturmanın hukuki niteliğini öne koymaktadır. Ayrıca, yeni düzenleme sevk kararı ile görevden düşme arasında doğrudan bir bağlantı olmadığını belirtmektedir. Cumhurbaşkanı seçilmesine engel teşkil edecek bir suçtan dolayı hüküm giydiği durumda görevden alınabilir. Soruşturmaya süre limitinin getirilmesi de siyasi alanda meydana gelecek gerilimlerin ve meşruiyet krizlerinin engellenmesini amaçlayan bir yoldur (Alkan, 2017).

Ancak cumhurbaşkanının suçlanabilmesi oldukça zor bir durumdur. Çünkü cumhurbaşkanı partisiyle olan ilişkisini seçildikten sonra da devam ettirecek olmasıdır. Cumhurbaşkanını Yüce Divan'a gönderebilmek için 3'te 2 çoğunluk gerekmektedir, Türkiye siyasetine baktığımızda, bu durum neredeyse imkansızdır (Mısır, 2017). Suçlamanın sağlanabilmesi bile üye tam sayısının salt çoğunluğunun onay oyuyla olabilmektedir. Soruşturma raporu da yalnızca 5'te 3 çoğunlukla kabul edilebilmektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu bakımından oluşturulan bu düzenleme, esasen yasamanın yetkisini kullanarak Cumhurbaşkanının Suçlanması sebebiyle denetlenmesini fiilen zorlaştırmaktadır (Mısır, a.g.e.). Tüm bu imkânsız olan etkenler aşularak yüce divana, Anayasa Mahkemesine gidilse dahi AYM'nin 15 üyesinden 12'sinin cumhurbaşkanı

tarafından seçilmesinden dolayı, yasamaya verilen bu denetim yetkisinin ne kadar etkili bir biçimde işleyeceği oldukça düşündürücü bir noktadır.

2018 yılında Barolar birliğinin yaptığı bir değerlendirme sonucunda bu düzenlemeyle "kişisel suçlar" ve "görev suçları arasında bir ayrımın yapılmamasına işaret edilmiştir. Yani, cumhurbaşkanı göreviyle alakalı olmayan bir suç işlediğinde de "Vatana İhanet" suçlamasıyla aynı seviyede usul zorluklarına tabi olmaktadır. Yüksek sorumlulukları bulunan cumhurbaşkanının cezai denetiminin zorlaştırılması, hesap verebilirlik ilkesi bakımından sakıncası olan bir düzenlemedir.

Bakanlar ve cumhurbaşkanı yardımcıları, görevleriyle ilgili suçlarda meclis soruşturmasına tabi tutulur; görevleriyle ilgili olmayan suçlarda ise, "Yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden" yararlanırlar. Görevleriyle ilgili olmayan suçlamalar durumunda, yargının talebi doğrultusunda basit çoğunlukla dokunulmazlıklarının kaldırılması kararı verilebilir. Cumhurbaşkanı yardımcılarının ve bakanların seçilmedikleri halde görev suçları bakımından incelenmeye gerek duyulduğunda cumhurbaşkanı ile aynı şartlara sahip olması ve ayrıca görevleriyle ilgisi bulunmayan suçlardan dolayı yasama dokunulmazlığından faydalanabilmeleri oldukça sıkıntılı bir düzenlemedir.

"Yasamanın, yürütmeyi denetleme aracı olarak Parlamenter sistemde kullanmakta olduğu gensoru uygulaması, cumhurbaşkanlık hükümet modelinde kaldırılmıştır.

Gensoru: Türkiye, Referanduma gitmeden önce yasama gücünü temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisinin, denetim ve bilgi edinme görevlerini yerine getirmekteydi. Anayasa'nın 98. Maddesinde şöyle ifade edilmiştir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi denetleme yetkisini; soru, meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve meclis soruşturması" yollarıyla kullanır.

Sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere, Bakanlar Kurulu adına, Başbakan veya bakanlardan bilgi istemeye Soru denilir.

Belli bir konu hakkında bilgi edinilmek için yapılan inceleme Meclis araştırması olarak nitelendirilir.

Toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belirlenmiş bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesine Genel görüşme denir.

Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin sunulma biçimi, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir" (<http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr>).

Referandumda çıkan evet oylarının çoğunlukta olmasıyla beraber getirilen değişiklikler neticesinde ilgili maddede şöyle değişim yapılmıştır:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi bilgi edinme ve denetleme yetkisini; meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla kullanır.

Meclis araştırması, belirli bir konu hakkında bilgi edinmek amacıyla yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetleri hakkında belirli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesi durumudur.

Meclis soruşturması, 106'ncı maddenin beşinci, altıncı, yedinci fıkraları uyarınca Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar hakkında yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru; milletvekillerinin, en geç on beş gün içerisinde yazılı olarak cevaplandırılmak amacıyla, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarına denilmektedir. Meclis İçtüzüğü; Meclis araştırmasını, genel görüşmeyi ve yazılı soru önergelerinin verilme şeklini, içeriğini ve kapsamı ile araştırma usullerini düzenler" (<http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr>).

Böylece gensoru kaldırılarak yerine yazılı soru getirilmiş, farklı bir ifadeyle sözlü soru kaldırılmıştır. Bu durumun neden olduğu veya neden olabileceği sorunlara aşağıda değinilecektir.

Değişiklik öncesinde, yasamanın yürütmeyi denetlemesinde Gensoru kurumu varlığı, önemli bir araçtı. Bu kurumdan, dönemin yasama üyeleri oldukça yararlanmıştı. 17. Yasama döneminde 3 kere, 18. Yasama döneminde 28 kere, 19. Yasama döneminde 42 kere, 20. Yasama döneminde 22 kere, 21. Yasama döneminde 29 kere, 22. Yasama döneminde 8 kere ve 23. Yasama döneminde 13 defa gensoru teklifi verilmiştir (http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi). 11 Kasım 1998 tarihinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nden Antalya Milletvekili Deniz Baykal, Fazilet Partisi'nden Erzurum Milletvekili Lütfü Esengül ve Doğru Yol Partisi'nden Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük'ün sunduğu gensoru önergesi, o dönemdeki

Başbakan Mesut Yılmaz ve Devlet Bakanı Güneş Taner'in görevden alınmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, devletin yürütme kolu üzerinde denetim sağlayabilecek mekanizmaların, teklifler geri çekilse ya da reddedilse bile, ne kadar hayati olduğunu göstermektedir (www.akparti.org.tr/kararimizevet). Kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği, bir devlet organının diğerine doğrudan müdahalesi engellense de, Meclis'in yürütme üzerindeki denetimini sürdürebilmesi için Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olan kişilere yönelik ciddi tavsiyelerde bulunabileceği bir sistem önerilmiştir. Ancak, Meclis'in bu denetim gücünün doğrudan elinden alınması ve yerine başka bir mekanizmanın konmaması, yürütme karşısında Meclis'in zayıfladığını ortaya koymaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, yapılan araştırmalar neticesinde TBMM'ye sunulan toplam 484 gensoru önergesinden yalnızca dört tanesi somut bir neticeyle sonuçlanmıştır" (Bingöl, 2017, s. 81). Bu veriler, parlamentonun hükümet üzerindeki denetim işlevinin uygulamada ne kadar zor gerçekleştirildiğini ve gensoru tekliflerinin nadiren başarıya ulaştığını göstermektedir. Gensorular, teorik olarak milletvekillerinin yürütme organı üzerinde denetim sağlamak için kullandıkları bir yöntem olmasına rağmen, pratikte bu tekliflerin çoğunun etkili olmadığı veya kabul görmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, TBMM'nin yürütme üzerindeki etkin denetim gücünün sınırlarını ortaya koymaktadır.

Yazılı Soru Yönteminin Etkisizliği: AK Parti tarafından hazırlanan referandum kitapçığında, milletvekillerinin yazılı sorular yoluyla Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve bakanlardan bilgi talep edebilecekleri belirtilmişti (www.akparti.org.tr/kararimizevet). Ancak, yapılan yasal düzenlemelerle milletvekillerinin sözlü soru sorma hakkı kaldırılmıştır. Oysa, Ergun Özbudun'un belirttiği gibi, mecliste bulunan bakanlara doğrudan yöneltilen sözlü sorular aracılığıyla milletvekillerinin yürütme organındaki bakanlardan hızlı ve etkin bir şekilde bilgi alması, yüzlerce yıl süregelen ve demokrasinin temel taşlarından biri olan bir uygulamadır. Bu uygulamanın ortadan kalkması, Meclis'in denetim yetkilerini ciddi anlamda azaltmaktadır (<https://www.dw.com/tr>).

Anayasa'nın 98. maddesi ve Meclis İçtüzüğü'nün 99. maddesi uyarınca, milletvekillerinin yazılı sorularına bakanların 15 gün içinde cevap vermesi gerektiği belirtilmektedir. Bu, milletvekillerinin hükümet üzerindeki denetim mekanizmalarından biri olarak kalmıştır (<http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr>).

Ancak 10-24 Temmuz 2018 tarihleri arasında, muhalefetin Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay ve diğer bakanlara yönelttiği 405 tane yazılı soru önergesinden sadece 20'sine yanıt verilmiş, bu yanıtların çoğunu Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Cahit Turhan sağlamıştır. Halkların Demokratik Partisi Kocaeli Milletvekili ve insan hakları aktivisti Ömer Faruk Gergerlioğlu, bu dönemde 46 soru önergesi gönderdiğini, ancak 26'sının Meclis'in internet sitesine bile eklenmediğini ifade etmiştir. 25 Temmuz'dan sonra, Meclis'in yazılı soru önergeleri için oluşturduğu web sayfasına, 25 Temmuz 2018'den itibaren sunulan önergelerin sisteme girilmediği belirtilmiştir (<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset>). Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal ise, Meclis'in denetim yollarının zaten daraltıldığını ve bu eğilimin devam etmesi durumunda, yazılı soru önergelerine yanıt verilmemesi halinde Meclis'in tamamen işlevsiz hale geleceğini dile getirmiştir (<http://t24.com.tr/haber>).

4.3.2. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin başkanlık sistemine göre farklılıkları

Başkanlık sistemi kapsamında, başkan yardımcıları, başkan ile aynı seçim sürecinde halk oylamasına tabi tutulurlar. Böylece, başkan yardımcısının da, başkan gibi, doğrudan halkın oylarıyla meşruiyet kazanmasının önemini vurgular. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemindeyse, yardımcılar doğrudan halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bu yardımcılar, cumhurbaşkanının hastalık, yurt dışı ziyaretleri veya vefatı gibi durumlarda görevi başında olmadığı zamanlarda cumhurbaşkanına vekalet ederler ve sorumlulukları cumhurbaşkanına karşıdır. Bu düzenleme, cumhurbaşkanı yardımcılarının, cumhurbaşkanının yokluğunda devlet işlerini yürütme yetkisine sahip olmalarını sağlar.

Amerika Birleşik Devletleri'nin başkanlık sistemine özgü bir özellik olan, Kongre'nin (Parlamento) Başkan'dan ayrı bir kurum olarak işlev görmesine verilen önemdir (Ulusoy, 2017). "Sert kuvvetler ayrımı" olarak adlandırılan bu ilke, yasama ve yürütme organlarının birbirinden bağımsız olmasını gerektirir ve bu bağımsızlığın sağlanması amacıyla, Kongre ve Başkanlık için seçimler ayrı zamanlarda gerçekleştirilir. İşlev sürelerinin farklılaştırılmasıyla, Temsilciler Meclisi üyeleri her 2 yılda, Başkan her 4 yılda ve Senatörler ise her 6 yılda bir seçilir. Senato'nun her 2 yılda bir üçte birinin yenilenmesi uygulaması da bu ayrımın bir parçasıdır. Bu

düzenlemelerle, Başkan'ın Kongre üzerindeki etkisinin sınırlandırılması amaçlanmıştır (Sartori, 1997, s. 119).

Amerikan siyasi sisteminde, Kongre'nin Başkan'dan bağımsızlığını korumak için parti yapısı da dikkatlice tasarlanmıştır. Partilerin ideolojik esnekliği, iç demokrasinin güçlülüğü ve disiplininin görece zayıflığı, Başkan'ın kendi partisi üzerinden milletvekilleri üzerinde etki kurmasını güçleştiren unsurlardır. Başkan ve Kongre üyelerinin ön seçimlerle seçilmesi ve Temsilciler Meclisi seçimlerinin dar bölge çoğunluk sistemi ile yapılması, milletvekillerinin parti politikalarından ziyade, kendi seçim bölgelerinin ve seçmenlerinin çıkarlarını önceliklendirmelerini teşvik eden faktörler arasındadır (Polatoğlu, 2013, s. 8).

Dar Bölge Seçim Sistemi: Her bir milletvekilinin seçileceği “Seçim Bölgesi”, milletvekili sayısı ile orantılı olarak belirlenecek ve bu bölgelerden sadece birer milletvekili meclise gönderilecektir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde başkanlık sistemi çerçevesinde, Parlamento'nun Başkan'dan bağımsızlığı, kuvvetler ayrılığı prensibinin uygulanması ve böylelikle yönetim gücünün kısıtlanması için hayati önem taşır. Ancak, prensip gereği Parlamento'nun Başkan'dan bağımsız olması durumu, Başkan'ın ve Parlamentoda bulunan çoğunluğun farklı siyasi partilere mensup olmaları halinde, karşılaşılabilecek başka bir temel sorunu da ortaya çıkarabilir. Bu gibi durumlarda, Başkan'ın kendi yasal gündemini ilerletebilmek ve bütçesini Kongre'de onay alabilmek adına diğer partilerin desteğine ihtiyacı olabilir. ABD'de bu tür durumlar sıkça meydana gelir (Erdoğan ve Alkan, 2013, s 780-781). Başkan'ın gerekli desteği alabilmesi, büyük oranda, siyasi partilerin ideolojik olarak esnek olmaları, partiler arası uzlaşma kültürünün gelişmiş olması, parti disiplininin esnek olması, milletvekillerinin seçilmesinde dar bölge çoğunluk sistemi uygulanması ve siyasi parti adaylarının önseçimlerle tespit edilmesi gibi düzenlemeler sayesinde gerçekleşebilir (Bezci, 2005, s. 88).

Özbudun'un analizine göre, Türkiye'nin mevcut siyasi kültürü ile Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi kültürü arasında belirgin farklar mevcuttur. Türkiye'de, kutuplaşmanın yoğun olduğu, uzlaşma kültürünün gelişmediği ve ideolojik olarak sert disiplinli partilerin hâkim olduğu bir ortamda, farklı partilere mensup bir Başkan ve Parlamento çoğunluğunun olması, kriz oluşum riskini artırır (Özbudun, 2013c).

Ayrıca, Türkiye'nin çok partili yapısı, iki partili bir sisteme geçiş için uygun olmadığından, başkanlık sistemini uygulamak zor görünmektedir (Gözler, 2000). Bu nedenle, ABD modelindeki gibi katı bir kuvvetler ayrılığı prensibini Türkiye'de uygulamanın zorlukları olacaktır.

Nihayetinde, yeni düzenlemede, yasama organının yürütme organından bağımsızlığını garanti altına alacak kurallardan hiçbirine değinilmemiştir. Aksine, aynı gün Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılması planlanmıştır. Levent Köker'in yeni sistemi eleştiren görüşlerine göre, bu uygulama, disiplinli bir parti yapısı aracılığıyla yasama ve yürütme güçlerinin tek bir partinin kontrolüne girmesine sebep olabilir. Köker, bu yaklaşımın başkanlık modelinin temel prensiplerinden biri olan kuvvetler ayrılığına ters düştüğünü belirtmiştir (Köker, 2012a).

Yeni sistemde, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gibi iki meclisli bir Parlamento yerine, tek meclisli bir yapı öngörülmüştür. ABD'de, Kongre'nin iki meclisli yapısı, yasama sürecini daha çok müzakere ve diyalog üzerine kurulu bir şekilde ilerletmeye katkıda bulunur (Eroğul, 1997, s. 70-86). İkinci meclis, azınlık gruplarının ve nüfusu az olan eyaletlerin temsil edilmesine imkân sağlayarak, toplumdaki çeşitliliğin ve çoğulculuğun korunmasına yardımcı olur (Lijphart, 1996).

Yeni sistemde, Amerika Birleşik Devletleri'nde olmayan, ancak bazı Latin Amerika ülkelerinde bulunan bir uygulama benimsenmiştir: hem Meclis'in (3/5 çoğunlukla) hem de Cumhurbaşkanı'nın, Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerini aynı anda yenileme yetkisidir. Özbudun'a göre, bu düzenleme, siyasi kriz durumlarında bir çözüm yolu olarak görülse de başkanlık sisteminin temel mantığına aykırıdır. ABD'de, Başkanlık veya Parlamento seçimlerinin erken yapılmasına imkân tanıyan bir mekanizma bulunmamaktadır (Linz, 1995, s. 143-160).

Yeni düzenleme, Cumhurbaşkanı; bakanlar, kamu görevlileri, büyükelçiler ve yüksek yargı üyeleri gibi önemli pozisyonlara atamaları bireysel olarak yapma imkânı tanımaktadır. Buna karşın, ABD'de benzer atamalar için Başkan'ın Senato'nun onayını alması gerekmektedir. Senato, bu atama süreçlerine büyük bir dikkat göstermekte ve Başkan'ın önerdiği adayları dikkatli bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Bu süreç, atamaların daha doğru ve uygun yapılabilmesi açısından faydalı ve zorunlu olarak kabul edilmektedir (Polatoğlu, 2013, s. 5-6).

Başkanın/Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu, “Başkanlık sisteminde, erkler arasında kesin bir ayırım bulunmakta ve hiçbir erkin diğersinin varlığını hukuken ortadan kaldırma yetkisi mevcut değildir. Her bir temel erkin, milletten gelen meşruiyetle birbirlerine karşı herhangi bir sorumluluğu olmadan hareket etmektedirler. Cumhurbaşkanı, halk tarafından seçilerek siyasi sorumluluk taşırken, yürütme görevlerinden kaynaklanan işlemler için cezai sorumluluk taşımaz. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu ancak temsilciler meclisinin üçte birinin teklifi ve senatonun üçte ikisinin oyu ile tespit edilebilir. Yeni kabul edilen düzenlemede, cumhurbaşkanı hakkında suç işlediği iddiasıyla TBMM’nin salt çoğunluğunun önergesi üzerine soruşturma başlatılabilir. Komisyonların incelemesinden sonra genel kurula sevk edilen cumhurbaşkanının yüce divanda yargılanabilmesi için, TBMM’nin üçte ikisinin oyu ile mümkündür. Bu durum, başkanlık sistemindeki cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun tespiti için gerekli olan üye sayısının, cumhurbaşkanlığı sistemine kıyasla daha az olduğunu göstermektedir. Ancak, mevcut parlamenter sistemde cumhurbaşkanının sadece vatana ihanet suçu dışında cezai sorumluluğu olmadığı düşünüldüğünde, yeni sistemdeki cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır” (Hanic, 2017, s. 95).

“ABD’de, başkanın dış politika ve uluslararası antlaşmalar konusunda yetkili olduğu bilinmektedir; ancak, bu antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için Senato’nun üçte ikilik çoğunluğunun onayı şarttır. Parti yapısının da etkisiyle Senato’nun bu çoğunluğu bulması her zaman mümkün olmayabilir. Yasama organının bu mevzudaki tutumu, başkanın belirleyeceği politikaların kapsamını önemli ölçüde etki etmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet modelindeyse, dış politika ve uluslararası antlaşmaların oluşturulmasında cumhurbaşkanının ABD başkanına kıyasla daha ağırlıklı bir rolü vardır. Cumhurbaşkanı, bazı antlaşmaları bizzat kendi kararıyla onaylayabilirken, diğerleri için TBMM’nin oturuma katılan üyelerinin salt çoğunluğunun onayına ihtiyaç duyar. Cumhurbaşkanlığı hükümet modelinde, başkanlık sistemine oranla yasama organının yürütmenin başındaki şahıs tarafından ikna edilmesi daha basit bir durumdur” (Balcı, 2018, s. 99).

Bütçenin onaylanması, herhangi bir hükümet sisteminde yürütme için hayati önem taşır çünkü tüm faaliyetlerin finansmanı bütçe aracılığıyla sağlanır. Yasama ve yürütme arasındaki ilişkilerde, bütçe, güçlü bir dengeleme ve denetim mekanizması işlevi görür. Bütçe yetkisi Başkanlık sisteminde Kongre’de bulunur ve Kongre’nin

bütçeyi onaylaması sonucunda yürütme organı vergi toplama ve harcama yapma yetkisine sahip olur" (Fendoğulu, 2012, s. 43).

" Başkanlık sisteminde bütçe yetkisinin yasama organında bulunması, başkanın Kongre ile kaçınılmaz bir ilişki kurmasını zorunlu kılar. Kongre'nin bütçeyi onaylamaması durumunda, Başkanın çok güçlü yetkileri bulunmasına rağmen, en temel konularda dahi güçsüz kalabileceği bir durum ortaya çıkar. Örneğin, ABD'de Başkan Obama'nın görev süresinde, Kongre'nin bütçeyi onaylamaması nedeniyle yaşanan kriz, son dakikada varılan bir anlaşma ile aşılmıştır. Yasama organı, bütçeyi kontrol ederek yürütme üzerinde güçlü bir pazarlık aracına ve denetim mekanizmasına sahip olmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde ise, bütçenin hazırlanması ve yasamaya sunulması cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilir. Eğer yeni mali yıl için bütçe zamanında meclisten geçmezse, önceki yılın bütçesi, değerlendirme oranında arttırılması yapılarak geçici olarak kullanılmaya devam eder. Bu, yasama ve yürütme arasındaki dengeyi korumak ve sistemin tıkanıklığını önlemek amacıyla yapılan önemli bir düzenleme olup, başkanlık sisteminden ayrılan bir özelliktir" (Duran ve Miş, 2017, s. 23).

4.4. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Şeklinde Yasama, Yürütme ve Yargı Düzenlemeleri

4.4.1. Yasama düzenlemeleri

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kapsamında yasama organında gerçekleştirilen değişiklikler şunlardır: (Karatepe, 2017, s. 74)

- Milletvekili sayısı 550'den 600'e yükseltilmiş ve milletvekili olabilmek için gereken yaş 25'ten 18'e düşürülmüştür.
- TBMM seçimleri her 5 yılda bir gerçekleştirilecek ve Cumhurbaşkanı seçimi ile aynı gün yapılacaktır.
- Milletvekillerinin Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanması durumunda, milletvekilliği görevlerini sonlandıracaklardır.
- Seçimlerin yenilenmesi biçiminde değişime gidilmiştir.
- TBMM'nin görev ve yetkileri yeniden düzenlenmektedir.

- Kanun tasarısı uygulaması kaldırılmış ve kanun teklifi verme hakkı sadece milletvekillerine verilmiştir.
- Cumhurbaşkanı tarafından tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderilen kanunların kabulü için TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğu, yani 301 milletvekili gerekecektir.
- TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yöntemleri arasında bulunan Gensoru ve Sözlü Soru çıkarılmıştır.

4.4.2. Yargı düzenlemeleri

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi altında yargı alanında yapılan düzenlemeler şunlardır: (İpek, 2017, s. 237)

- Anayasa'nın yargı yetkisini düzenleyen maddesine 'tarafsızlık' kavramı eklenmiştir.
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun adından 'Yüksek' kelimesi çıkarılarak, kurulun yeni adı Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) olarak değiştirilmiştir.
- Kurulun üye sayısı 22 asıl ve 12 yedekten 13 asıl üyeye düşürülmüş ve yedek üyelik kaldırılmıştır.
- HSK'nın 7 üyesi TBMM tarafından (3'ü Yargıtay, 1'i Danıştay, 3'ü öğretim üyeleri ve avukatlar arasından), 4 üyesi ise Cumhurbaşkanı tarafından (1'i idari, 3'ü adli yargı hâkim ve savcıları arasından) seçilecektir. Adalet Bakanı, kurulun üyesi ve başkanı olarak görev yapmaya devam edecek ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı'nın doğal üyelik sıfatı sürecektir.
- Askeri Yargı ile ilgili olarak, Askeri Mahkemeler, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kaldırılmış, disiplin mahkemeleri dışında, savaş hali dışında askeri mahkeme kurulamayacağı belirlenmiştir.
- Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı 17'den 15'e indirilmiştir ve bu üyelere ikisi Askeri Yargı mensubu idi.

4.4.3. Yürütme Düzenlemeleri

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle yürütme organında yapılan değişiklikler şunlardır; (İpek, 2017, s. 239-240)

- Yürütme yetkisi artık sadece Cumhurbaşkanı'na ait olup, Anayasa'dan Başbakanlıkla ilgili hükümler çıkarılmıştır.
- Seçilen Cumhurbaşkanı'nın partisiyle olan bağları kesilmeyecektir.
- Daha önce %10 oy barajı olan cumhurbaşkanı adaylığı için, şimdi en az %5 oy almış partiler veya en az yüz bin seçmen tarafından aday gösterilme şartı getirilmiştir.
- Cumhurbaşkanı'na, yürütme yetkisine dair konularda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarma yetkisi tanınmıştır; ancak temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile siyasi haklar ve ödevler bu kapsam dışındadır.
- Cumhurbaşkanı, Anayasa'da kanunla düzenlenen konular hakkında kararname çıkaramaz.
- Cumhurbaşkanlığının yayınladığı kararname ile kanunlarda çelişen hükümler bulunması durumunda, kanun hükümleri geçerli olacaktır.
- Cumhurbaşkanına, Başbakanlık makamının kaldırılmasıyla, Cumhurbaşkanı Yardımcılarını, Bakanları ve üst kademe kamu görevlilerini atama ve görevden alma yetkisi verilmiştir.
- Cumhurbaşkanına vekâlet etme yetkisi, TBMM Başkanı'ndan alınarak Cumhurbaşkanı Yardımcısı'na verilmiştir.
- Bütçe, Cumhurbaşkanı tarafından teklif edilecek ve bütçe süresi içinde yürürlüğe girmemesi durumunda, geçici bütçe kanunu çıkarılamazsa, bir önceki yılın bütçesi tekrardan değerlendirilme oranına göre yükseltilerek uygulamaya geçilecektir.
- Milli Güvenlik Kurulu'ndan Jandarma Genel Komutanı çıkarılmıştır.
- Anayasa'dan Sıkıyönetim uygulaması kaldırılmıştır.
- Cumhurbaşkanı'na OHAL'i ilan etme yetkisi verilmiştir.

- Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak OHAL kararnameleleri, üç ay içinde TBMM'de görüşülüp karara bağlanacaktır.
- Anayasa'da yer alan, Cumhurbaşkanı'nın tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimi dışında olması hükmü kaldırılmıştır.

RTÜK: 680 sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesinin 17. Maddesiyle yapılan düzenleme sonrası (OHAL KHK), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK), yayın yasakları ve düzenlemelerine aykırı hareket eden yayın organlarının yayınlarını durdurma yetkisi vermektedir. Bu düzenleme, yayın yasaklarına ilk aykırılıkta bir günlük, tekrarında beş günlük, ikinci tekrarda on beş günlük yayın durdurma ve üçüncü tekrarda ise yayın lisansının iptal edilmesi gibi cezai yaptırımları içermektedir (Akça vd., 2018). Ayrıca, RTÜK'ün lisans başvurularını milli güvenlik, kamu düzeninin korunması ve kamu yararının gerektirdiği durumlarda reddetme yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün terör örgütleriyle iltisakı veya irtibatı olduğunu tespit ettiği kuruluşların lisans başvurularının reddedilmesini de kapsamaktadır. Bu düzenlemelerin olağanüstü halin dışında da uygulanabilmesi, "Olağanlaşan OHAL: KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri" raporunda ele alındığı üzere, basın özgürlüğüne ve masumiyet karinesi ilkesine zarar verebilecek niteliktedir. Rapor, OHAL KHK'larının yasal mevzuat üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde inceleyerek, bu düzenlemelerin siyasal, toplumsal ve iktisadi yapılar üzerindeki ciddi ve köklü değişiklikleri ortaya koymaktadır (Algül vd., 2018). Basın özgürlüğü ve haber alma hakkının, bu tür düzenlemelerle orantısız bir şekilde sınırlandırılmasının, demokratik toplum düzeninin temel ilkelerinden biri olan ifade özgürlüğüne zarar verebileceği endişesi taşınmaktadır.

Mart 2018'de kabul edilen torba yasa kapsamında, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), internet üzerinden yapılan yayınları denetleme yetkisine sahip olmuştur. Bu düzenleme ile RTÜK, yayın lisansı olmayan veya iptal edilen internet yayınlarına ilişkin olarak yayın yasağı getirebilme yetkisine kavuşmuştur. Yayınların internet ortamında devam edebilmesi için yayın lisansı alınması zorunlu hale gelmiştir. Düzenlemenin gerekçeleri arasında milli güvenlik, ahlaki değerlere saygı ve haksız rekabetin önlenmesi gibi sebepler bulunmaktadır. RTÜK'ün engelleme talepleri, 24 saat içinde duruşma yapılmaksızın karara bağlanabilecek ve bu kararlara

Ceza Mahkemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz edilebilecektir (BBC, 2018). Bu düzenlemeler, internet yayıncılığının denetim altına alınmasını ve RTÜK'ün internet üzerinden yapılan yayınlar üzerindeki kontrolünü artırmayı amaçlamaktadır. Ancak, ifade özgürlüğü ve haber alma hakkı gibi temel hakların korunması açısından, bu tür düzenlemelerin dikkatli bir şekilde uygulanması gerektiği de vurgulanmaktadır.

RTÜK üyesi İlhan Taşçı'ya göre, internet üzerinden yayın yapmak isteyen kuruluşların lisans başvuruları, güvenlik soruşturmasının sonuçlarına bağlı olarak RTÜK tarafından reddedilebilir. Bu durum, RTÜK'e yayın öncesi sansür yetkisi verdiği anlamına gelebilir ve yasa yürürlüğe girmesiyle Netflix, YouTube, BluTV gibi platformlar ile OHAL döneminde kurulan bağımsız gazetecilik platformlarını olumsuz etkilenebilir (Öztürk, 2018).

Prof. Dr. Yaman Akdeniz, Bianet'te yaptığı açıklamada, 5651 sayılı yasanın zaten siyasi kişilere, bakanlıklara, cumhurbaşkanlığına, başbakanlığa ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna erişim engelleme yetkisi verdiğini belirtmiş ve son düzenleme ile bu yetkinin RTÜK'e de verildiğini ifade etmiştir. Bu değişiklikler, internet yayıncılığının denetimini artırırken, ifade özgürlüğü ve haber alma hakkı gibi temel hakların korunması konusunda endişeleri de beraberinde getirmektedir (Akgül, 2018).

TRT: 2018/2 sayılı Cumhurbaşkanlığı genelgesi ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Kültür ve Turizm Bakanlığı'na; Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ise İletişim Başkanlığı'na bağlanmıştır. Bu değişiklik, TRT'nin seçim dönemlerindeki yayın sürelerinin dağılımı ve tarafsızlık ilkesiyle ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle, TRT'nin iktidar partisine geniş yayın süreleri ayırması ve bir önceki Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yayıncılık ilkelerinden tarafsızlığın çıkarılması, kurumun tarafsızlığı konusunda soru işaretleri yaratmıştır (Tartanoğlu, 2018).

İletişim Başkanlığı'nın kurulmasıyla, TRT'nin artık doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na karşı sorumlu olduğu ve İletişim Başkanlığı'nın görevlerinin arasında basın yayın kuruluşlarına basın kartı düzenleme, kamuoyunu zamanında ve doğru bilgilerle aydınlatma, basın mensuplarının hizmet pasaportları ile yurtdışı görevlerinin onaylanması gibi yetkilerin bulunduğu belirtilmiştir³. Bu durum, medya

kuruluşlarının ve gazetecilerin çalışma koşulları üzerinde önemli etkiler yaratabilir ve medya özgürlüğü ile ilgili endişeleri artırabilir (Tartanoğlu, 2018).

Genel olarak ele aldığımızda Anayasa değişikliği ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesi, kamu kurumlarının yönetim ve denetim mekanizmalarında bazı değişikliklere neden olmuştur. TRT'nin yönetim yapısı ve üst düzey atamaları da bu değişikliklerden etkilenmiştir. TRT'nin Genel Müdürü ve üst düzey yöneticilerinin atanması Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile yapılabilmektedir.

TRT'nin finansmanı büyük ölçüde elektrik faturalarından alınan pay ve bandrol ücretlerinden sağlanmaktadır. Anayasa değişikliği sonrasında, bu kaynakların kullanımına ilişkin denetim ve şeffaflık konularında çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Finansman yapısının sürdürülebilirliği ve etkinliği üzerine tartışmalar devam etmektedir.

TRT'nin yayın politikalarında ve içeriklerinde bazı değişiklikler gözlenmiştir. Özellikle, millî ve kültürel değerlere vurgu yapan programların sayısında artış olmuştur. Ayrıca, hükümetin politikalarını destekleyen ve tanıtan programların yaygınlaştığı görülmüştür.

TRT, uluslararası yayıncılığa da önem vermekte ve TRT World gibi uluslararası yayın yapan kanalları aracılığıyla Türkiye'nin sesini dünya genelinde duyurmaya çalışmaktadır. Bu alandaki faaliyetler, Türkiye'nin dış politikasıyla uyumlu bir şekilde yürütülmektedir.

TRT, teknolojik gelişmelere ve dijitalleşme sürecine ayak uydurmak için çeşitli adımlar atmaktadır. Dijital platformların ve sosyal medyanın etkin kullanımı, izleyici kitlesini genişletmek ve genç nesillere ulaşmak açısından önem kazanmıştır. TRT, bu doğrultuda dijital içerik üretimine ve internet üzerinden yayın yapmaya ağırlık vermektedir.

TRT, eğitim ve bilgilendirme misyonunu sürdürmekte ve bu kapsamda çeşitli eğitim programları, belgeseller ve kültürel içerikler sunmaktadır. Anayasa değişikliği sonrası, bu tür içeriklerin kalitesinin artırılması ve daha geniş kitlelere ulaşılması hedeflenmiştir.

Sonuç olarak, 2017 Anayasa değişikliği sonrası TRT'nin yapısında ve işleyişinde çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler, kurumun

yönetiminden yayın politikalarına, finansman yapısından dijitalleşme stratejilerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. TRT'nin kamu yayıncılığı misyonunu nasıl yerine getirdiği ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar, medyanın bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

4.5. Yeni Hükümet Sisteminin Türk Kamu Yönetimine Etkileri

2017 Anayasa değişiklikleri sonrasında Türkiye'nin, parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş yapmasıyla birlikte Türk siyasal yapısında ve kamu yönetiminde köklü değişikliklere yol açmıştır. Burada, yeni hükümet sisteminin Türk kamu yönetimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri, kamu yönetimindeki işleyişi nasıl etkilediği kapsamlı bir şekilde incelenecektir.

Yürütme Organının Güçlenmesi ve Hızlı Karar Alma: Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin getirdiği en belirgin değişiklik, yürütme organının güçlenmesi olmuştur. Cumhurbaşkanı, geniş yetkilere sahip olup doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Bu durum, karar alma süreçlerini hızlandırmıştır. Özellikle acil durumlarda ve kriz anlarında hızlı ve etkili kararların alınabilmesi, kamu yönetiminin daha etkin işlemesine katkı sağlamıştır. Örneğin, doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi durumlarda hızlı karar alabilme yetisi, vatandaşların ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt verilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, ekonomik krizler gibi acil müdahale gerektiren durumlarda, merkezi bir otoritenin hızlı ve etkili kararlar alabilmesi, piyasalarda güveni artırmıştır.

Yönetimde İstikrar: Parlamenter sistemde sıkça karşılaşılan koalisyon hükümetleri, çoğunlukla hükümet krizlerine yol açmıştır. Bu krizler, kamu politikalarının sürdürülebilirliğini ve devamlılığını olumsuz etkilemiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte, tek başına iktidar olabilen bir yürütme organı oluşmuştur. Bu durum, hükümet değişikliklerinin önüne geçerek yönetimde istikrar sağlamış ve kamu politikalarının daha sürdürülebilir bir şekilde uygulanmasına olanak tanımıştır. Ayrıca, bu sistem hükümetlerin görev süreleri boyunca planladıkları projeleri kesintisiz bir şekilde yürütmelerine olanak tanımaktadır. Örneğin, uzun vadeli kalkınma projeleri ve stratejik altyapı yatırımları, siyasi istikrarsızlıkların etkisinden korunarak daha verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Merkezi Yönetimin Güçlendirilmesi: Yeni sistemle birlikte merkezi yönetim, yerel yönetimlerle daha etkin bir koordinasyon sağlamıştır. Bu durum, kamu hizmetlerinin daha eşgüdümlü ve etkili bir şekilde sunulmasına katkı sağlamıştır. Merkezi yönetimin güçlenmesi, büyük ölçekli projelerin ve ulusal stratejilerin daha etkin bir şekilde uygulanmasına olanak tanımıştır. Örneğin, ulusal altyapı projeleri, sağlık ve eğitim politikaları gibi alanlarda daha koordineli ve hızlı adımlar atılabilmektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin de merkezi yönetimle uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlamış ve hizmetlerin vatandaşlara daha hızlı ulaşmasına katkıda bulunmuştur.

Kurumlar Arası Koordinasyonun Artması: Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, bakanlıklar ve diğer kamu kurumları arasındaki koordinasyonu artırmıştır. Bu sistemde, Cumhurbaşkanı'nın başkanlık ettiği kabine toplantıları sayesinde, kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında kurumlar arası uyum sağlanmaktadır. Bu uyum, kamu hizmetlerinin daha verimli sunulmasına ve kaynakların daha etkin kullanılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, kurumlar arası koordinasyonun artması, çakışan görev ve sorumlulukların minimize edilmesini sağlamış ve bürokraside etkinlik ve verimlilik artmıştır. Özellikle büyük ölçekli projelerde, farklı bakanlıkların ve kamu kurumlarının birlikte çalışabilmesi, projelerin daha hızlı ve verimli bir şekilde tamamlanmasına olanak tanımıştır.

Güçler Ayrılığı İlkesinin Zayıflaması: Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, yasama ve yürütme organları arasındaki dengeyi değiştirmiştir. Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin artması, yasama organının etkinliğini azaltmış ve güçler ayrılığı ilkesinin zayıflamasına yol açmıştır. Bu durum, yasama denetiminin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Yasama organının yürütmeyi denetleme yetisinin azalması, yürütmenin kararlarının daha az denetlenmesine ve potansiyel olarak hatalı kararların daha zor düzeltilmesine yol açmıştır. Güçler ayrılığı ilkesinin zayıflaması, demokratik yönetim anlayışında ciddi bir eksikliğe işaret etmektedir ve uzun vadede yönetimde keyfiliğe yol açma potansiyeline sahiptir.

Demokratik Denetim Mekanizmalarının Zayıflaması: Yeni sistemde, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin artması ve yürütme organının güçlenmesi, demokratik denetim mekanizmalarının zayıflamasına yol açmıştır. Bu durum, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin zarar görmesine neden olmuş ve kamu yönetiminde otoriter eğilimlerin artmasına yol açmıştır. Özellikle yargı bağımsızlığı

konusundaki endişeler, demokratik denetim mekanizmalarının etkinliğini azaltmaktadır. Yürütmenin yargı üzerindeki etkisi, adil ve tarafsız bir hukuk sisteminin zayıflamasına yol açabilir. Bu durum, vatandaşların adalet sistemine olan güvenini sarsarak, toplumda hukukun üstünlüğü ilkesine olan inancını azaltmaktadır.

Bürokrasinin Siyasi Etki Altında Kalması: Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, üst düzey bürokratların atamaları doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından yapılmaktadır. Bu durum, bürokrasinin siyasi etkiler altında kalmasına ve liyakat ilkesinin zayıflamasına neden olmuştur. Bürokratların siyasi baskılarla karar alması, kamu hizmetlerinin tarafsızlığını ve etkinliğini olumsuz etkilemiştir. Siyasi etki altında kalan bürokratlar, tarafsız ve objektif kararlar almak yerine, siyasi beklentilere göre hareket edebilirler. Bu durum, kamu yönetiminde verimliliğin düşmesine ve kamu hizmetlerinin kalitesinin azalmasına yol açmaktadır.

Kurumların Özerkliğinin Azalması: Yeni hükümet sistemi, bazı kamu kurumlarının özerkliğini zayıflatmıştır. Özellikle düzenleyici ve denetleyici kurumların, yürütmenin etkisi altında kalması, bu kurumların bağımsız ve tarafsız çalışmasını zorlaştırmıştır. Bu durum, piyasaların ve çeşitli sektörlerin etkin bir şekilde denetlenmesini engelleyebilir ve uzun vadede kamu çıkarlarına zarar verebilir. Örneğin, Merkez Bankası gibi ekonomik düzenleyici kurumların bağımsızlığı, ekonomik istikrar için kritik öneme sahiptir. Bu kurumların özerkliğinin azalması, ekonomik kararların siyasi etkilerle alınmasına ve ekonomik istikrarsızlığa ciddi bir biçimde yol açmaktadır.

Sonuç olarak; 2017 Anayasa değişiklikleri sonrası Türk kamu yönetiminde yaşanan değişimler hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratmıştır. Yürütme organının güçlenmesi ve hızlı karar alma süreçleri, yönetimde istikrar ve merkezi yönetimin güçlenmesi gibi olumlu etkiler sağlarken; güçler ayrılığı ilkesinin zayıflaması, demokratik denetim mekanizmalarının zayıflaması ve bürokrasinin siyasi etki altında kalması gibi olumsuz etkiler de ortaya çıkmıştır. Yeni sistemin etkilerini değerlendirirken, bu olumlu ve olumsuz yönlerin dengeli bir şekilde ele alınması ve kamu yönetiminin daha şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir hale getirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması önemlidir. Gelecekteki reformlar, demokratik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesine, güçler ayrılığı ilkesinin yeniden tesis edilmesine ve bürokrasinin tarafsız ve liyakate dayalı olarak

alışmasının sağlanmasına odaklanmalıdır. Böylece, kamu yönetimi daha demokratik, verimli ve halkın ihtiyaçlarına daha uygun bir Şekilde hizmet sunabilir.

5. SONUÇ VE BULGULAR

Siyasi sistemlerde hükümet sistemlerinin birinin diğerine kesin bir üstünlüğü olduğunu iddia etmek ciddi bir şekilde yanıltıcıdır. Her hükümet sistemi, kendi içinde benzersiz özelliklere ve potansiyel avantajlara sahiptir, ancak bu avantajlar her zaman pratikte aynı sonuçları vermez. Farklı ülkelerin, farklı hükümet sistemleri altında çeşitli başarılar ve başarısızlıklar yaşadıkları görülmektedir. Bu nedenle, bir hükümet sisteminin teorik özelliklerinin pratik siyasette otomatik olarak bir üstünlük sağladığı sonucuna varmak doğru olmayabilir. Gerçekten önemli olan, seçilen hükümet sisteminin temel ilkelerinin ve özelliklerinin, o ülkenin tarihi, kültürü, sosyal yapısı ve ekonomik koşulları gibi faktörlerle uyum içinde etkin bir şekilde uygulanabilmesidir. Bu uygulama, şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü gibi demokratik değerlerle desteklendiğinde, hükümet sisteminin başarısını artırabilir ve vatandaşların refahına katkıda bulunabilir.

Hükümet sistemlerinin başarısı büyük ölçüde ülkelerin kendine has siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel koşullarıyla ilişkilidir. ABD'deki Başkanlık Sistemi gibi, yüzyıllar boyunca istikrarlı bir şekilde işleyen sistemler olduğu gibi, aynı sistemin başka ülkelerde istikrarsızlığa yol açtığı durumlar da mevcuttur. Benzer şekilde, İngiltere'de etkili bir şekilde işleyen Parlamenter Sistem, diğer ülkelerde farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Her hükümet sistemi, belirli bir tarihsel ve kültürel bağlamda gelişir ve bu bağlam, sistemin işleyişini ve etkinliğini büyük ölçüde etkiler. Türkiye'nin siyasi tarihinde de çeşitli hükümet sistemleri uygulanmış ve her biri, ülkenin o dönemdeki özel şartlarına göre değerlendirilmelidir. Bu nedenle, bir hükümet sisteminin başarısını değerlendirirken, sadece teorik özelliklerine değil, aynı zamanda o sistemin uygulandığı özgün koşullara da bakmak önemlidir. Bu, sistemin vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığını ve ülkenin genel refahına katkıda bulunup bulunmadığını anlamak için kritik bir yaklaşımdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda gerçekleştirilen değişikliklerle kabul edilen yeni hükümet sistemi, Türkiye'nin kendine özgü şartları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu sistemin benimsenmesinde, geçmişte yaşanan siyasi

krizlerin ve istikrarsızlıkların önemli bir etkisi olmuştur. Özellikle koalisyon hükümetlerinin getirdiği belirsizlikler ve cumhurbaşkanlığı makamı etrafında yaşanan krizler hem siyasi istikrarsızlığa hem de demokrasi dışı müdahalelere zemin hazırlamıştır. Yeni hükümet sistemiyle bu tür krizleri ortadan kaldırmak ve daha istikrarlı bir yönetim yapısını teşvik etmek amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda, yeni sistemin etkinliği ve başarısı, uygulamada nasıl işlediği ve Türkiye'nin karşılaştığı zorluklara ne derece çözüm getirebildiği ile ölçülmektedir.

Türkiye'de yeni hükümet sisteminin getirilmesi, koalisyon hükümetlerinin yarattığı istikrarsızlık sorununa bir çözüm olarak sunulmuştur. Cumhurbaşkanlığı Sistemi, bu istikrarsızlığı sonlandırma iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Ancak, koalisyon hükümetleri, farklı düşünce ve programlara sahip partilerin bir araya gelerek uzlaşma kültürünü geliştirmeleri açısından demokrasiler için olumlu bir işlev görebilir. 2017'deki anayasa değişikliği sonrasında, seçim ittifaklarına olanak tanıyan düzenlemeler getirilmiş ve "Cumhur İttifakı" ve "Millet İttifakı" gibi ittifaklarla 24 Haziran 2018 seçimlerine girilmiştir. Bu durum, koalisyon dönemlerinin tamamen sona ermediğini göstermektedir. Yeni sistemde, seçim öncesi partiler arası görüşmeler ve ittifaklar, seçmenin bilgi sahibi olmasını ve tercihlerini buna göre şekillendirmesini sağlamaktadır. Ancak, koalisyon iddialarının tamamen sona ermesi, parti sisteminin iki partili bir yapıya dönüşmesiyle mümkün olabilir. Bu, Türkiye'nin siyasi yapısında önemli bir dönüşümü işaret eder ve siyasi istikrar ile temsiliyet arasındaki dengeyi yeniden şekillendirebilir.

Gelecekteki dönemlerde, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin ülke yönetiminde kullanılma olasılığı yeni sistemle birlikte artmıştır. Eğer Cumhurbaşkanı bir konuda kararname yayınlarsa, bu ya Anayasa Mahkemesi tarafından feshedilecek ya da meclisin aynı konuda yeni bir yasa çıkarması gerekecektir. Meclis onayladığı bir yasa tasarısını Cumhurbaşkanı veto ederse, yani tasarımı geri gönderirse, Meclisin bu tasarı üzerinde yeniden karar vermesi için zorunlu olan meclis üyelerinin salt çoğunluğu olan 301 oyun sağlanması gerekmektedir. Bu durum, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin etkin kalma süresini artırabilir. Yürütme ve yasama arasında bir anlaşmazlık veya engel oluştuğunda, seçimlerin yeniden yapılması kararı Cumhurbaşkanının inisiyatifine bırakılmıştır, zira Meclisin seçim kararı alması üzerindeki engeller artırılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Sistemi'nin uygulanmaya başlamasıyla hem parlamenter sistemden alınan unsurlar hem de Amerikan Başkanlık Sistemi'nden esinlenen özellikler bulunmaktadır. Yasa koyucu, bu sistemi oluştururken, yürütme organını tek bir kişiye indirgeyerek, Başkanlık Sistemi'ne benzer bir yapı kurmuştur. Yine de Başkanlık Sistemi'nin tüm özelliklerini birebir benimsemediği açıktır.

Başkanlık Sistemi'nde yürütme yetkisinin cumhurbaşkanı tarafından tek elden yürütülmesi ve bu gücün merkezileşmesi, sistemin temel taşlarından biridir. Ayrıca, yasama ve yürütme organlarının görev süreleri arasında karşılıklı müdahaleye izin vermeyen sabit seçim dönemleri ve bu iki organ arasındaki katı ilişki, sistemin diğer önemli özelliklerinden bazılarıdır. Uygulanan Cumhurbaşkanlığı modelinde, yürütmenin merkezileşmesi muhafaza edilirken, seçim dönemlerinin sabitliği esnetilmiştir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanlığı makamı boşaldığında 45 gün içerisinde seçimlerin yapılması zorunluluğu getirilmiş ve hem Cumhurbaşkanı hem de TBMM'ye seçimleri yenileme yetkisi tanınmıştır. TBMM'nin, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar üzerinde Meclis Araştırması, Meclis Soruşturması, genel görüşme ve yazılı soru yoluyla denetim yapma yetkisi bulunmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Sistemi'nde, Başkanlık Sistemi'ne yönelik eleştiriler ve dezavantajlar olarak kabul edilen bazı yönler yeniden şekillendirilmiştir. Yeni sistem, parlamenter ve başkanlık sistemlerinin avantajlı bulunan özelliklerini barındırırken, her iki sistemden de eleştiri konusu olan yönleri dışarıda bırakmıştır. Bu durum, hükümet modeline "Türk Tipi Başkanlık Sistemi" veya "Cumhurbaşkanlığı Modeli" gibi isimlerin verilmesine yol açmıştır.

KAYNAKLAR

- Abdülhakimoğulları, E. (2013). 'Yarı Başkanlık Sistemi Fransa', Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri'. Ankara: Ak Parti Yayınları.
- Adalet ve Kalkınma Partisi. (2017). Kararımız "evet". İstanbul: Adalet ve Kalkınma Partisi. Retrieved from <http://www.akparti.org.tr/kararimizevet/>
- Adalet ve Kalkınma Partisi. (2017). Kararımız "evet". İstanbul: Adalet ve Kalkınma Partisi. Retrieved from <http://www.akparti.org.tr/kararimizevet/>
- Ağaoğulları, M. A. (2005). Kral-Devletten Ulus- Devlete, Ankara: İmge Kitapevi.
- Akaş, C. (2015). Kritik Kavşak (Parlamenter Sistem, Başkanlık Sistemi). Koç Üniversitesi Yayınları: Küy yayımları.
- Akça, İ., Algül, S., Dinçer, H., Keleşoğlu, E., & Özden, B. (2018). Olağanlaşan Ohal / KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri.
- Akgül, E. (2018). Prof. Akdeniz: İnternet Sansüründe Bir RTÜK Eksikti, 4 da Oldu. BİANET. Retrieved from <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/194062-prof-akdeniz-internet-sansurunde-bir-rtuk-eksikti-o-da-oldu>
- Akıncı, B. (2017). 11201ye'de Hükümet Sistemi Tartışmaları ve Cumhurbaşkanlığı. 2017a, 78-87. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, Murat ve Coşkun, Bayram (2015), Başkanlık Sistemi, Liberte Yayınları, Ankara.
- Aldıkaçtı, O. (1973). Anayasa Hukukumuzda Son Gelişmeler ve 1961 Anayasası. İstanbul: İ.Ü Hukuk Fakültesi.
- Aldıkaçtı, Orhan (1960), Modern Demokrasilerde ve Türkiye'de Devlet Başkanlığı, Kor Müessesesi Yayını, İstanbul.
- Alkan, H. (2013). Karşılaştırmalı Sistem Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri. İstanbul: Açılım Kitabevi.
- Alkan, H. (2013). Karşılaştırmalı Sistem Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri. İstanbul: Açılım Kitabevi.
- Alkan, H. (2017). Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Meclisin Denetim Yetkisi, SETA Retrieved from https://setav.org/assets/uploads/2017/02/165_perspektif.pdf
- Alkan, H. (2017). Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Meclisin Denetim Yetkisi, SETA Retrieved from https://setav.org/assets/uploads/2017/02/165_perspektif.pdf
- Alkan, H. (2017). Cumhurbaşkanlık Sistemini, Diğer Sistemlerden Ayıran Yanları. 98-105. Ankara: Memur-Sen Yayınları.

- Anayasa Değişikliği Teklifi'nin Karşılaştırmalı ve Açıklamalı Metni. (2017). Retrieved from http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/Anayasa_Degisikligi.aspx
- Anayasa Değişikliği Teklifi'nin Karşılaştırmalı ve Açıklamalı Metni. (2017). Retrieved from http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/Anayasa_Degisikligi.aspx
- Aslan, Rıza (2009), Kuvvetler Ayrılığı Teorisi ve Uygulamalı Örnekleri: İngiltere, Almanya, ABD ve İsviçre, Dora Yayınları, Bursa.
- Ataöv, Türkkaya (2011), Federasyon, Başkanlık, Yarı-Başkanlık, Destek Yayınları, İstanbul.
- Atlay, K. (2010). Türk Parlamento Hukukunda Gensoru [Ebook] (pp. 57-102). Ankara: Yasader. Retrieved from http://www.yasader.org/web/yasama_derGISI/2010/sayi16/57-102.pdf
- Ay, Ş. (2004). "Türkiye'de Parlamenter Sistem Ve Hükümet Sistemi Tartışmaları", Mevzuat Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 77, Mayıs, İstanbul.
- Aygün, S. (2018). Anayasa Hukuku Pratik El Kitabı. İzmit/Kocaeli: Temsil Kitap Yayınevi.
- Aykaç, Burhan ve Durgun, Şenol (2012), Çağdaş Siyasal Sistemler, Binyıl Yayınevi, Ankara.
- Bal, Bülent (2001), İstikrarsız Parlamenterizme Karşı Başkanlık Sistemi, Der Yayınları, İstanbul.
- Bayraktar, G. (2017). Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Tasnifi. Yeni Türkiye, 209-217. 24
- Bayram, S. (2016). Türkiye' de Başkanlık Sistemi Tartışmaları (Algılar, Argümanlar ve Tezler). İstanbul: Seta Yayınları.
- BBC. (2018). 4 soruda internete RTÜK denetimi düzenlemesi. Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43494950>
- Bingöl, Y. (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Gerekliği. Sorularla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, 79-84. Memur-Sen.
- Bozlağan, Recep (2016), Türk Tipi Başkanlık, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Çelik, K. (2016). Amerikan Başkanlık Sistemi Tüm Bilinmeyenler İle. İstanbul: Asi Kitap.
- Deniz, Ş. (2005). Türkiye'de Parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları, (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla.
- Doğan, S. (2018). Türkiye'de Hükümet Sistem ve Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi), EDİRNE
- Döner, A. (2013). Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği. Yeni Türkiye, 668- 678.
- Duran, B., & Miş, N. (2017). Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi (Cilt 2). Ankara: Seta Kitapları. 8

- Efe, Haydar, Kemahlı, Funda ve Kotan, Muhammed Lütü (2015), "Türkiye'nin Parlamenter Sistem Deneyiminin Önemi, KAÜ İİBF Dergisi, Cilt 6, Sayı 11, 149-176.
- Erdoğan, M. (2012). Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset, Ankara: Liberte Yayınları.
- Eren, A. (2017). "Başkanlık Sistemi 1 Genel Değerlendirme", Kanuniesasi.com, 14.02.2017, <http://www.kanuniesasi.com/index.php/kose-yazilari/37-baskanlik-sistemi-1-genel-degerlendirme>, (15.05.2018).
- Ergün, S., & Çalışkan, G. (2016). Farklı Görüşlerle Yeni Anayasa ve Başkanlık Sistemi. İstanbul: Pamiray Yayınları.
- Erim, R. Onur (2017), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Demokratik Yönetim Biçimlerine Katkısı, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Eroğul, C. (2009). Anayasa Değişikliği Önerisinde Değişiklik Yapılması. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 89-113.
- Eroğul, C., (1997), Çağdaş Devlet Düzenleri, 2. Baskı, Ankara: İmaj Yayınları. 65
- Eroğul, Cem (2006), Çağdaş Devlet Düzenleri: İngiltere, Amerika, Fransa, Almanya, Kırilangıç Kitabevi, Ankara, 5.Baskı.
- Eroğul, Cem (2009), Anatüzeeye Giriş, İmaj Yayınları, Ankara, 10.Baskı.
- Evcimen, G., (1992). "Başkanlık Hükümeti Sistemi: "Ratio Politica"sı ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Dergisi, Cilt:47, Sayı: 1. s.317-334, Ankara.
- Fendoğlu, H., T. (2012). "Başkanlık Sistemi", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:3 Sayı:1, s.39-60, Malatya.
- Fendoğulu, H. T. (2012). Başkanlık Sistemi. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (2), 39-45.
- Gökçe, A. F. (2013). Siyasal Partilerde Lider ve Yönetim Değişimleri. Gaziantep: Ada Kitabevi.
- Göksu, Y. (2016). Başkanlık Sistemi Niçin Gerekli. Ankara: Cinius Yayınları.
- Gören, Z. (2006). Anayasa HUKU. Ankara: Seçkin Yayınları. 22
- Gözler, K. (2000). "Türkiye'de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlamenterizm Üzerine bir Deneme) ", Türkiye Günlüğü, Sayı 62, Eylül-Ekim, s. 25-47, Ankara.
- Gözler, K. (2010). Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gözler, K. (2010). Anayasa Hukukunun Genel Torisi (Cilt II). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gözler, K. (2017). "Cumhurbaşkanlığı Sistemi Mi, Başkanlık Sistemi mi, Yoksa Neverland Sistemi mi? 16 Nisan'da Neyi Oylayacağız?" <http://www.anayasa.gen.tr/neverland.pdf> (11.04.2017).
- Gözler, K., (2000), "Türkiye'de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir?", Türkiye Günlüğü, 62, 25-47.
- Gözler, Kemal (2007), Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Yayınları, Bursa, 11.Baskı.
- Gözler, Kemal (2010), Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Ekin Yayınları, Bursa. 42
- Gözler, Kemal (2011), Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Ekin Yayınları, Bursa.

- Gül, C. (2013). Başkanlık Sistemini Öne Çıkaran Eğilime Analitik Bir Yaklaşım. T. Arslan içinde, İstikrar ve Paradigmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye (s. 49-72). Ankara: Aktüel Yayınları.
- Günel, Erdoğan (2015), Hükümet Sistemleri ve Türkiye'de Başkanlık Sistemi Arayışları, Hükümdar Yayınları, İstanbul.
- Gürbüz, Y. (2007). Karşılaştırmalı Politik Sistemler. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Hanic, H. (2017). Yeni Anayasa Cumhurbaşkanlığı sistemi Yeni Türkiye. İstanbul: Hayy Kitap Yayıncılık.
- Hekimoğlu, M., M. (2009). Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı "Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye, (1. Baskı), Ankara: Detay Yayınları.
- Hekimoğlu, Mustafa Merdan (2009), Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik 1 Hükümet Sistemleri ve Türkiye, Detay Yayınları, Ankara.
- İpek, H. (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. Yeni Türkiye (94), 235-247.
- Kahraman, M., (2012). "Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık Ya da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:9, Sayı:18, s.431-457, Hatay.
- Kalaycıoğlu, Ersin (2005), Başkanlık Rejimi Türkiye'nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınava, Teoman Ergül (Ed.), Başkanlık Sistemi, s. 13-29, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.
- Karabağlı, H. (2018). Sıkıntı devam ediyor; 405 adet yazılı soru önergesinden sadece 20 tanesine yanıt verildi. Retrieved from <http://t24.com.tr/haber/sikinti-devam-ediyor-405-adet-yazili-soru-onergesinden-sadece-20-tanesine-yanit-verildi,694993>
- Karaca, F. (2009). Osmanlı Anayasası(Kanun-i Esasi. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kılıç, M. (2017). Hukuk-Politik Gerçekliği Bağlamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. Yeni Türkiye (94), 169-175.
- Köker, L., (2012a), "Nasıl ve ne için başkanlık sistemi?", Zaman, 15 Kasım 2012.
- Köker, L., (2012a), "Nasıl ve ne için başkanlık sistemi?", Zaman, 15 Kasım 2012; Lijphart, Arend (1996), Çağdaş Demokrasiler, Çev. Ergun Özbudun Ankara: Yetkin. Ersin Onulduran,
- Kuzu, B. (1988). Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Kuzu, B. (2012). Her Yönü İle Başkanlık Sistemi (2. b.). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Kuzu, B. (2015). Her Yönü İle başkanlık Sistemi (5. b.). İstanbul: Babıali Kültür yayıncılık.
- Kuzu, B., (2011). "Her Yönü İle Başkanlık Sistemi", İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı. 62 98
- Lıcalı, M. (2018). Yeni sistemde Meclis soruları görmüyor: İşleme bile alınmadı. Retrieved from 62
- Memur-Sen. (2017). Sorularla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. Yeni Türkiye (92), 209- 216.

- Mısır, M. (2017). Cumhurbaşkanı Yeni Anayasa ile Yargılanamaz! Evrensel. Retrieved from <https://www.evrensel.net/haber/310828/cumhurbaşkanı-yeni-anayasa-ile-yargılanamaz>
- Montesquieu, B., D. (2011). Kanunların Ruhu Üzerine, (Çev.), Fehmi Baldaş, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Montesquieu, B., D. (1998). Yasaların Ruhu Üzerine, (Çev.), Fehmi Baldaş, 2. Baskı, Cilt: 1, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Onar, E. (2005). Türkiye'nin Başkanlık ve Yarı-başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?" Başkan Sistemi. Ankara: TBB Yayınları.
- Onar, Erdal (2001), "Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?", Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı Bildiriler Kitabı, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, ss.71-75.
- Ortaylı, İ. (1979). Türk İdare Tarihi. Ankara: Todaya Yayınları.
- Oruçlu, A. (2008). Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, (Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya, s. 228-229.
- Özbudun, E. (1981). Kamu Hukuku Bilgisi Anayasa Hukuku Ders Notları, (Teksir), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özbudun, E. (2005a). Başkanlık Sistemi Tartışmaları: Başkanlık Sistemi (Haz.), Teoman Ergül, Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Özbudun, E. (2015). "Başkanlık Sistemi Ve Türkiye", Liberal Perspektif Analiz, Sayı:1, Mayıs, http://ozgurlikarastirmalari.com/uploads/Liberal_Perspektif_Analiz_Say%20-%20Copy%201.pdf, (04.06.2016)
- Özbudun, E., (2012), "Türk usulüne göre başkanlık sistemi", Milliyet, 15 Aralık 2012, 112budun, E., (2013c), "Hükümet sistemi tartışmaları", Zaman, 8-9 Nisan 2013; Sartori, G., (1996). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, Çev. T. Karamustafaoğlu - M. Turhan, Ankara: Yetkin Yayınları; Linz, J. J., (1995), "Başkanlık Sisteminin Tehlikeleri", Editör: Larry Diamond ve Marc F. Plattner, Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde Çeviri: Ergun Özbudun vd., Ankara: Yetkin Yayınları, 143-160; Erdoğan, M., (2016), Başkanlık Sistemi, Latin Amerika Tecrübesi ve Türkiye, http://www.ozgurlikarastirmalari.com/pdf/rapor/OAD_BtZXPV7.pdf.
- Özer, Attila (2010), Anayasa Hukuku: Genel İlkeler, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Öztürk, F. (2018). RTÜK üyeleri ve uzmanlar internet yasası için ne diyor?. BBC. Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43501279>
- Polatoğlu, A., (2013), "Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler", YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1), 2-16. 8
- Polatoğlu, A., (2013), "Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabildiği Üzerine Düşünceler", YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1), 2-16; Eroğul, C., (1997), Çağdaş Devlet Düzenleri, 2. Baskı, Ankara: İmaj Yayınları.
- Sartori, G., (1996). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, Çev. T. Karamustafaoğlu - M. Turhan, Ankara: Yetkin Yayınları; Özbudun, E., (2013c), "Hükümet sistemi tartışmaları", Zaman, 8-9 Nisan 2013. 11

- Sartori, G., (1996). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, Çev. T. Karamustafaoğlu - M. Turhan, Ankara: Y46tin Yayınları; Erdoğan, M., (2013), "Başkanlık Sistemi, Demokrasi ve Türkiye", Yeni Türkiye, 51, 542-547; Alkan, H., (2013), "Karşılaştırmalı Başkanlık Sistemleri", Yeni Türkiye, 51, 779-789; Bezci, B., (2005), "Demokrasi ve Başkanlık Sistemi", Yönetim Bilimleri Dergisi, 3 (2), 77-91.
- Sartori, G., (1997), Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Çev. Ergun Özbudun, Ankara: Yetkin.
- Sayarı, S. (2015). Türkiye Demokrasisini Güçlendirecek Çözüm Başkanlık Sistemi mi? C. Akaş içinde, Kritik Kavşak Başkanlık Sistemi- Parlamenter Sistem (s. 77-86). İstanbul: KÜY yayınları.
- Szymanski, A. (2015). Halk Tarafından Seçilen Cumhurbaşkanı ve Başkanlık Sistemi- Türkiye Örneği. C. Akaş içinde, Kritik Kavşak (s. 111-120). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Şıvgın, H. (1997). Başkanlık Gelecek Çünkü Sistem İflas Etti. Ankara: Aksiyon Yayınları.
- Tan, A. (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin İç-Dış Boyutları ve Arka Planı. Yeni Türkiye (94), 276-283.
- Tan, A. (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin İç-Dış Boyutları ve Arka Planı. Yeni Türkiye (94), 276-283.
- Tartanoğlu, S. (2018). Basın Artık Resmen Saray'ın Emrinde. Cumhuriyet. Retrieved from http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1036301/Basin_artik_resmen_Saray_i_n_emrinde.html
- Tekin 44. (2015). Başkanlık Sistemi ve Kuvvetler Ayrılığı Tartışmaları. Ankara: Kesit Yayınları.
- Tosun, E., & Tosun, T. (1999). Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri (1. b.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tosun, T. ve Tosun, G., E. (1999). Türkiye'nin Sistem Arayışı: Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, İstanbul: ALFA Basım Yayınları.
- Tunç, H. (2013). Türkiye'de Başkanlık Sistemi mi? Parlamenter Sistem mi? Yeni Türkiye, 280-289
- Turhan, M. (1995). "Parlamenter Sistem mi, Yoksa Başkanlık Sistemi mi?" Mülkiyeliler Birliği Dergisi. Cilt 19, Sayı: 179-180, s.78-82.
- Uluşahin, N. (2013). Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesinin Siyasal Sistemimize Etkileri; Türkiye'de Hükümet Sisteminin Geçirdiği Dönüşüm ve Geleceğe Yönelik Beklentiler. Yeni Türkiye Dergisi (51), 319-328.
- Varlık, Ü., & Ören, B. (2001). Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler. İstanbul: Der Yayınları.
- Yanık, M. (2016). Başkanlık Sistemi ve Türkiye' de Uygulanabilirliği. Ankara: D&R Yayınları.

- Yavuz, K. H. (2000). Türkiye'de Siyasal Sistem Arayışı ve Yürütmenin Güçlendirilmesi, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yavuz, K. H. (2000). Türkiye'de Siyasal Sistem Arayışı ve Yürütmenin Güçlendirilmesi, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yayman, H. (2016). Türkiye'de Devlet Reformu ve Başkanlık Sistemi. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Yazıcı, S. (2002). Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri, Türkiye İçin Bir Değerlendirme, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yazıcı, S. (2005). Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme. Ankara: TBB Yayınları.
- Yazıcı, Serap (2002), Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, H. (2017). Parlamenter Sistem Krizleri ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. Ankara: Pozitif Yayıncılık.
- Yokuş, S. (2013). Hükümet Sistemini Demokrasi Ekseninde Tartışmak. Yeni Türkiye, 236- 239.
- Yüzbaşı, F. (2015). Kuvvetler Ayrılığı İlkesi ile Hükümet Sistemleri Arasındaki Kuramsal İlişki. Ankara: Adalet Yayınları.
- Yüzbaşı, Firdevs (2015), Bir Demokratik Hükümet Sistemi Olarak Yarı-Başkanlık Sistemi, Adalet Yayınları, Ankara.
- Ulusoy, A., (2017), Aralık 2016 Anayasa Teklifi Neler Getiriyor, Neler Götürüyor?, <http://www.anayasa.gen.tr/ulusoy-anayasa-degisikligi.pdf>
- Karatepe, Ş. (2017, Mart). Sorularla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. Memur-sen, 66- 74. Ankara, İskitler: Memur-Sen Yayınları.
- Abur, V. (2017, Nisan). Türkiye'de Parlamenter Sistemin Tıkandığı Durumlar. Yeni Türkiye 480-485. Ankara: SAM Yayınları.
- Akıncı, B. (2017, Kasım). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Olası Demokratik ve Ekonomik Etkileri. SAKA, 35-38.
- Özbudun, E., (2013c), "Hükümet sistemi tartışmaları", Zaman, 8-9 Nisan 2013.

İnternet

- http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/Anayasa_Degisikligi.aspx
- http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1064566/Yeni_sistemde_Meclis_sorulari_gormuyor_isleme_bile_alinmadi.html
- <http://www.resmigazete.gov.tr/>. (2018, Temmuz 8). Temmuz 15, 2018 tarihinde
- <https://dergipark.org.tr>article-file>
- <https://www.kampus.beykent.edu.tr>
- <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html>. www.tbmm.gov.tr. (2017, NİSAN 19). Burkiye Büyük Millet Meclisi. OCAK 14, 2018 tarihinde www.tbmm.gov.tr. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html> adresinden alındı.

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html>. www.tbmm.gov.tr. (2017, NİSAN 19). 28rkiye Büyük Millet Meclisi. OCAK 14, 2018 tarihinde www.tbmm.gov.tr: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html> adresinden alındı.

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html>. www.team.gov.tr. (2017, NİSAN 19). Türkiye Büyük Millet Meclisi. OCAK 14, 2018 tarihinde www.tbmm.gov.tr: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html> adresinden alındı.

<https://www.yenişafak.com>

www.dw.com. D. (2018). Yeni dönemde Meclis'in yetkileri | DW | 21.06.2018. Retrieved from <https://www.dw.com/tr/yeni-d%C3%B6nemde-meclisin-yetkileri/a-44305414>

www.resmigazete.gov.tr. adresinden alındı.

ÖZGEÇMİŞ

İbrahim MUTLU

EĞİTİM DURUMU:

- **Lisans** : Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
- **Yüksek Lisans** : 2022 yılında İstanbul Gedik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Tezli Yüksek Lisans) Programına başladı.